

Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi?

Selvitys alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden
toteutumisesta Suomessa

Anu Castaneda & Mona Eid

Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi?

Selvitys alle 30-vuotiaiden etnisen
yhdenvertaisuuden toteutumisesta
Suomessa

Anu Castaneda & Mona Eid, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvosto
Valtioneuvoston kanslia
CC BY-NC-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-829-1
ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi? Selvitys alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa

Valtioneuvoston julkaisu 2025:32

Julkaisija Valtioneuvosto

Tekijä/t Anu Castaneda & Mona Eid
Yhteisötekijä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Kieli suomi **Sivumäärä** 68

Tiivistelmä

Yhdenvertaisuuden toteutuminen heijastaa koko yhteiskunnan hyvinvointia: onnistummeko tarjoamaan hyvinvointia väestössämme vain joillekin, vai ovatko elämän mahdollisuudet kaikkien ulottuvilla, alkuperästä ja etnisyydestä riippumatta?

Tämä selvitys on valtioneuvoston kanslian tilaama ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama katsaus alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa tuoreen tutkimuksen valossa. Selvityksen taustana on Perusoikeusseuranta.fi-sivuston indikaattoritiedot lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksista Suomessa, joita tämä selvitys täydentää etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Selvitys tuo esiin monenlaisia syntyperään tai etnisyyteen liittyviä väestöryhmien välisiä eroja ja eriarvoisuuksia lapsilla ja nuorilla elämän eri osa-alueilla, kuten koulutuksessa ja työelämässä, terveydessä ja hyvinvoinnissa, osallisuudessa, perhe-elämässä ja henkilökohtaisen vapauden toteutumisessa. Selvitys tarjoaa myös toimenpidesuosituksia tietopohjaisen kehittämisen ja päätöksenteon tueksi.

Suomessa tapahtuvaa tietotuotantoa tulee kehittää väestömme kulttuurisen moninaisuuden huomioivaksi. Tiedonkeruu esimerkiksi syrjinnästä ja väestösuhteista on tärkeää. Tietopohjaa tarvitaan väestössämme vallitsevien etnisten eriarvoisuuksien tunnistamiseksi ja kaventamiseksi, jotta yhteiskunnan koheesio ja Suomen kokonaishyvinvointi ja -turvallisuus kasvaisi.

Asiasanat perusoikeudet, ihmisoikeudet, lapset (ikäryhmät), nuoret, yhdenvertaisuus

ISBN PDF 978-952-383-829-1 **ISSN PDF** 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-829-1>

Ett jämlikt Finland för barn och unga? Utredning om hur etnisk likabehandling av personer under 30 år tillgodoses i Finland

---

Statsrådets publikationer 2025:32

Utgivare Statsrådet

Författare Anu Castaneda & Mona Eid
Utarbetad av Institutet för hälsa och välfärd
Språk finska

Sidantal 68

Referat

När likabehandling tillgodoses återspeglar det välfärden i hela samhället: kan vi erbjuda välfärd endast för vissa i vår befolkning eller har alla tillgång till möjligheter i livet, oberoende av ursprung och etnicitet?

Denna utredning beställdes av statsrådets kansli och genomfördes av Institutet för hälsa och välfärd i ljuset av en nyligen genomförd undersökning om hur etnisk likabehandling av personer under 30 år tillgodoses i Finland. Bakgrunden till utredningen är de indikatoruppgifter om barns och ungas grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland som finns på webbplatsen Perusoikeusseuranta.fi. Utredningen kompletterar dessa uppgifter med tanke på etnisk jämlikhet.

Utredningen lyfter fram olika slags skillnader och ojämlikheter mellan olika befolkningsgrupper i fråga om barn och unga när det gäller härkomst eller etniskt ursprung inom olika livsområden, såsom utbildning och arbetslivet, hälsa och välbefinnande, delaktighet, familjeliv och tillgodoseendet av den personliga friheten. Utredningen innehåller också rekommendationer om åtgärder till stöd för den kunskapsbaserade utvecklingen.

Informationsproduktionen i Finland bör utvecklas så att den beaktar den kulturella mångfalden hos vår befolkning. Det är viktigt att samla in uppgifter om till exempel diskriminering och relationerna mellan olika befolkningsgrupper. Kunskapsbasen behövs för att identifiera och minska de etniska ojämlikheterna i vår befolkning, så att sammanhållningen i samhället och Finlands totala välfärd och säkerhet ökar.

Nyckelord grundläggande fri- och rättigheter, mänskliga rättigheter, barn, unga, jämlikhet

---

ISBN PDF 978-952-383-829-1

ISSN PDF 2490-0966

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-829-1>

An equal Finland for children and young people? Report on the realisation of ethnic equality among people under 30 in Finland

---

Publications of the Finnish Government 2025:32

Publisher Finnish Government

Author(s) Anu Castaneda & Mona Eid

Group author Finnish Institute for Health and Welfare

Language Finnish

Pages

68

Abstract

The realisation of equality reflects the wellbeing of society as a whole: are we only able to provide wellbeing for part of our population, or does everyone have the opportunity to live a good life regardless of their origin and ethnicity?

This report is a review commissioned by the Prime Minister's Office and carried out by the Finnish Institute for Health and Welfare on the realisation of ethnic equality among people under 30 in Finland in the light of recent research. The report is based on the Perusoikeusseuranta.fi website's data on the fundamental and human rights of children and young people in Finland. The report supplements this data from the perspective of ethnic equality.

The report highlights a variety of differences and disparities between children and young people of different origins and ethnicities in various areas of life, such as education and employment, health and wellbeing, participation, family life and personal freedom. It also proposes measures to support knowledge-based development and decision-making.

Knowledge production in Finland must be developed to take into account the cultural diversity of our population. Data should be collected e.g. on discrimination and relations between population groups. This knowledge base is needed to identify and reduce ethnic disparities in order to improve social cohesion and Finland's overall wellbeing and security.

Keywords fundamental rights, human rights, children (age groups), young people, equality

---

ISBN PDF 978-952-383-829-1

ISSN PDF

2490-0966

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-829-1>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Johdanto	9
2 Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden toteutuminen elämän eri osa-alueilla	11
2.1 Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus ja oikeus elämään.....	11
2.2 Oikeusturva ja hyvä hallinto.....	18
2.3 Yksityis- ja perhe-elämä.....	20
2.4 Sanan- ja mielipiteenvapaus.....	24
2.5 Kieli ja kulttuuri.....	25
2.6 Osallisuus ja vaikuttaminen	28
2.7 Toimeentulo ja ihmisarvoinen työ.....	34
2.8 Sivistys ja koulutus	41
2.9 Terveys, hyvinvointi ja ympäristö	49
3 Lopuksi	61
Lähteet	63

ESIPUHE

Yhdenvertaisuus on keskeinen osa oikeudenmukaista ja tasa-arvoista yhteiskuntaa. On tärkeää varmistaa, että kaikilla Suomen lapsilla ja nuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet menestyä ja osallistua yhteiskuntaan riippumatta heidän taustastaan. Tämä Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi? -selvitys tarkastelee alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumista Suomessa tutkimustiedon valossa.

Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden edistäminen ja eriarvoistumisen ehkäisy ovat keskeisiä tulevaisuuden hyvinvoinnin ja yhteiskunnan vakauden kannalta. Nuorena koetut syrjinnän ja eriarvoisuuden kokemukset voivat vaikuttaa merkittävästi yksilön elämäntapaan ja mahdollisuuksiin. Siksi on tärkeää kehittää toimenpiteitä, jotka varmistavat lasten ja nuorten yhtäläiset osallistumisen ja menestymisen mahdollisuudet. Tämä ei ainoastaan tue heidän henkilökohtaista kehitystään, vaan myös vahvistaa yhteiskunnan sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Pääministeri Petteri Orpon hallitus on sitoutunut perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja niiden toteutumisen seurantaan. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta auttaa varmistamaan, että kaikkien ihmisten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat maassamme. Seuranta tuottaa eri väestöryhmien osalta arvokasta tietoa, jota voidaan hyödyntää politiikan, lainsäädännön ja toimintakäytäntöjen kehittämisessä.

Valtioneuvoston ylläpitämällä Perusoikeusseuranta.fi-verkkosivustolla voi tarkastella perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa eri ikäryhmien, sukupuolten ja kieliryhmien osalta. Tämä selvitys täydentää sivuston indikaattoritietoon perustuvaa tilannekuvaa lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden toteutumisesta maassamme. Selvitys sisältää muun muassa osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia, koulutusta ja työelämää sekä lasten ja nuorten henkilökohtaista koskemattomuutta koskevaa tuoretta tutkimustietoa etnisyyden ja syntyperän näkökulmasta.

Lämmin kiitos Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessori Anu Castanedalle ja kehittämisspäälikkö Mona Eidille selvityksen laatimisesta. Monipuolinen raportti konkreettisine toimenpide-ehdotuksineen tukee arvokkaalla

tavalla Perusoikeusseuranta.fi-sivuston jatkokehittämistä ja valtioneuvoston rasisminvastaisen toimenpideohjelman toteutusta sekä yleisemmin Suomen lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden eteen tehtävää työtä.

Risto Artjoki

pääministerin valtiosihteeri
valtioneuvoston kanslia

1 Johdanto

Tämä selvitys on valtioneuvoston kanslian tilaama ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttama katsaus alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa tuoreen tutkimuksen valossa.

Selvityksen taustana on käytetty valtioneuvoston ylläpitämän Perusoikeus seuranta.fi-sivuston monipuolisia indikaattoritietoja lasten ja nuorten perus- ja ihmis-oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa. Koska sivustolla on kuitenkin toistaiseksi rajatusti tietoja yhtäältä lasten ja nuorten tilanteesta, ja toisaalta etnisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta, täydentää tämä selvitys oleellisesti sivuston kuvaa etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta tämän päivän Suomessa. Selvitys kuvaa Perusoikeus seuranta.fi-sivustolla esitettyjä ilmiöalueita myös hie-man oikeusperusteisuutta laajemmin, pyrkien antamaan lasten ja nuorten etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa kattavan tilannekuvan päätöksenteon ja kehittämistoimien pohjaksi. Samalla selvitys tukee valtioneuvoston rasisminvastaisen Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelman (Valtioneuvosto 2024) toteutusta, ja toimii Perusoikeus seuranta.fi-sivuston jatko-kehittämisen pohjana.

Tämä selvitys rakentuu samoihin osakokonaisuuksiin kuin Perusoikeus seuranta.fi-sivusto, sisältäen tietoja esimerkiksi osallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, koulutuksesta ja työelämästä, perhe-elämästä ja henkilökohtaisesta vapaudesta. Selvityksen taustakirjallisuutena ja louhittavina aineistoina on käytetty muun muassa THL:n tuoreimpia väestötutkimusaineistoja, joista alle 30-vuotiaiden lasten ja nuorten ikäryhmätietoja on ollut mahdollista tarkastella ja joista väestön syntyperään tai etnisyyteen liittyviä tekijöitä on pystytty erottelemaan. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi Kouluterveyskysely, Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimus ja FinLapset-tutkimus lasten, nuorten ja nuorten aikuisten osalta, sekä MoniSuomi-tutkimus, Romanian hyvinvointitutkimus ja Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointitutkimus alle 30-vuotiaiden aikuisten osalta. Näitä rikastamassa on lisäksi käytetty myös muita tuoreita, laadukkaita kansallisia tutkimuksia. Tässä selvityksessä käytetty nuorten ikärajaus perustuu nuorisolain ikävuoden 29 ylärajaan.

Suomessa on kertynyt lähivuosina merkittävästi tietoja lasten ja nuorten etnisestä yhdenvertaisuudesta, mutta tiedot sijaitsevat sirpaleisesti niin, että kokonais kuvan hahmottaminen on haastavaa. Tämä selvitys pyrkii osaltaan vastaamaan tämän kokonais kuvan luomiseen. Taustalla on hyödynnetty myös Nuorisoneuvoston kaksi vuotta sitten teettämää katsausta ulkomaalaistaustaisten nuorten elinoloista (Eid & Castaneda 2023), jonka yhteen kokoamia tietoja on tässä selvityksessä täydennetty uusimmilla tutkimustiedoilla sekä ulottamalla tarkastelu myös muihin etnisiin vähemmistöihin sekä alle 13-vuotiaisiin lapsiin.

Tämä selvitys pyrkii tarjoamaan luotettavan ja jossain määrin yleistettävän katsauksen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta ja etnisistä eriarvoisuuksista Suomen lasten ja nuorten väestössä. Yleistyksiä tehtäessä on kuitenkin tärkeää muistaa, että ulkomaista syntyperää oleva väestö ja etniset vähemmistöt muodostavat erittäin moninaisen ihmisryhmän esimerkiksi elämänhistorioiden ja taustojen, elämäntilanteiden, perhemuotojen ja sosioekonomisten asemien suhteen. Lasten ja nuorten hyvinvointia ja tilanteita voi selittää syntyperää tai etnisyyttä enemmän esimerkiksi eletty arki, perheeseen liittyvät asiat ja elämäntilanteet elämän eri osa-alueilla. On tärkeää hahmottaa, että syntyperään tai etnisyyteen liittyvä haavoittuvuus ei merkitse yksilöiden suurempaa haavoittuneisuutta tai heikkoutta, vaan yhteiskunnallisen aseman haavoittuvaisuutta.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen yhteiskunnassa heijastelee kuitenkin hyvin koko yhteiskunnan hyvinvointia: onnistuuko yhteiskuntamme tarjoamaan hyvinvointia vain tietynlaisille yksilöille ja ryhmille väestössämme, vai onko hyvinvointi ja elämän mahdollisuudet samalla tavoin kaikkien ulottuvilla, alkuperän ja etnisyyden taustatekijöistä riippumatta? Hyvinvoivan yhteiskunnan merkki on aktiivinen pyrkimys korjata ja ehkäistä tällaisia eriarvoisuuksia. Tähän myös tämä selvitys osaltaan pyrkii, sillä ilman eriarvoisuuksien tunnistamista ja osoittamista myös niihin vaikuttaminen on haastavaa.

2 Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden toteutuminen elämän eri osa-alueilla

Tässä luvussa tarkastellaan lasten ja nuorten etnisen yhdenvertaisuuden toteutumista elämän eri osa-alueilla. Rakenne mukailee [Perusoikeusseuranta.fi](https://perusoikeusseuranta.fi)-sivuston rakennetta. Sivustolla olevaa tietoa on rikastutettu keskeisillä kansallisilla laadukkailla ja tuoreilla tietoaineistoilla, ennen kaikkea väestötutkimusaineistoilla, joista eniten tässä selvityksessä käytetyt kuvataan lyhyesti harmaissa laatikoissa. Jokaisen yhdeksän kappaleen alussa kuvataan tutkimuksen osoittamat ydinviestit ja lopussa toimenpidesuosituksia.

2.1 Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus ja oikeus elämään

Ydinviestit

- Useat kansalliset tutkimukset osoittavat syntyperän ja etnisyyden mukaisia eroja usealla väkivallan ja turvattomuuden ulottuvuudella esimerkiksi perhe-elämässä, koulussa, vapaa-ajan harrastuksissa ja digitaalisissa ympäristöissä. Etniseen vähemmistöön kuulumisen altistaa lapsia ja nuoria monenlaisille väkivaltaisille ja turvattomille ympäristöille.
- Tytöt altistuvat monille turvattomuuksille syntyperästä riippumatta, mutta syntyperän mukaiset erot väkivallan kokijoina ovat suuria erityisesti poikien keskuudessa: ulkomaista syntyperää olevat pojat kokevat huomattavasti useammin väkivaltaa suomalaista syntyperää oleviin poikiin nähden.
- Valtaosa turvapaikanhakijoina Suomeen muuttaneista lapsista ja nuorista ovat kokeneet erilaisia järkyttäviä tapahtumia elämänsellessään ennen Suomeen muuttamista, esimerkiksi väkivallan näkemistä ja kokemista.

Jokaisella ihmisellä on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaisella vapaudella tarkoitetaan fyysistä vapautta sekä tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta. Oikeus koskemattomuuteen antaa suojaa esimerkiksi pakolla toteutettavia lääketieteellisiä ja vastaavia toimenpiteitä vastaan. Oikeus turvallisuuteen sisältää julkisen vallan velvoitteen suojella ihmisiä rikoksilta.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla on laajasti tietoa esimerkiksi koetusta väkivallasta ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Joitain tietoja tarjotaan myös väestöryhmittäin ja etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Esimerkiksi sivuston mukaan vuonna 2021 Suomen arabiankielisen väestön miehistä 23 prosenttia oli kokenut fyysistä väkivaltaa, kun vastaava osuus koko väestön miehistä oli 16 prosenttia ja venäjänkielisten miesten 13 prosenttia. Näitä tietoja ei kuitenkaan ole saatavilla lasten ja nuorten ikäryhmästä. Toisaalta sivustolla tarjotaan tietoa väkivallan kokemisesta myös ikäryhmän mukaan. Esimerkiksi väkivallalla uhkaaminen, seksuaalinen tai muu fyysinen väkivalta tai vamman saaminen fyysisen väkivallan seurauksena oli 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä yleisempää kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Näitä tietoja ei puolestaan sivustolla ole saatavilla etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

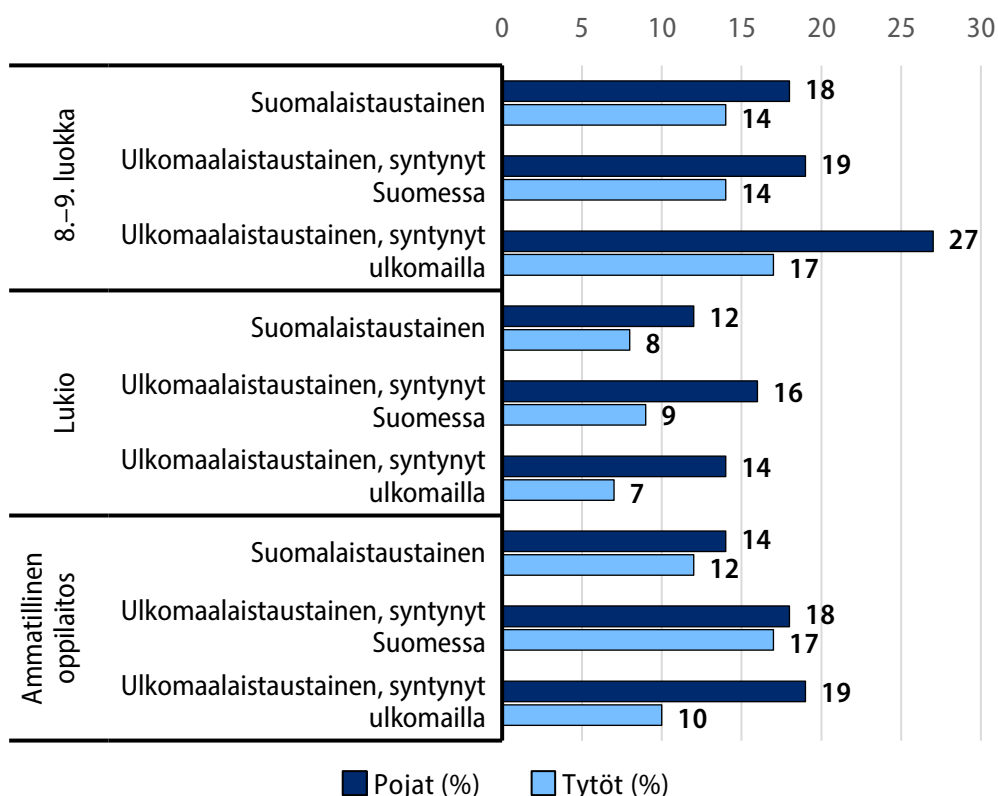
Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla on tietoa myös säilöönotoista, ihmiskaupasta ja viharikoksista. Sivustolla olevien tietojen mukaan poliisin ulkomaalaislain perusteella tekemien alaikäisten säilöönottopäätökset ovat vähentyneet: niitä oli vuosien 2020–2022 aikana alle viisi kappaletta vuodessa siinä missä vuonna 2019 niitä oli vielä kymmenen. Sivustolla on tietoa myös ihmiskaupasta, mutta ei juurikaan lasten ja nuorten osalta. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän uusien asiakkaiden määrä on kasvanut vuonna 2022 aikaisempiin vuosiin nähden, niitä ollen vuonna 2022 yhteensä 367 tapausta edellisvuoden 252 tapaukseen nähden. Ihmiskaupan hyväksikäyttötarkoituksista lapsisotilaiden määrä oli vuonna 2019 viisi ja vuonna 2020 kaksi. Sivusto tarjoaa joitain tietoja myös viharikoksista. Vuonna 2021 poliisille tehtiin rikosilmoituksia epäillyistä viharikoksista 1 026 kappaletta ja näistä valtaosassa, yli neljässä viidestä, viharikosmotiivina oli etninen tai kansallinen tausta tai uskonto tai vakaumus. Tietoja ei ole kuitenkaan saatavilla lasten ja nuorten ikäryhmästä.

Monet kansalliset tutkimukset ovat selvittäneet lasten ja nuorten kokemaa turvallisuutta ja väkivaltaa, ja nykyään näistä monet ottavat tarkasteluissaan huomioon myös kulttuurisen moninaisuuden ja vähemmistöön kuulumisen. Suurin osa näistä selvityksistä tuo esiin, että etniseen vähemmistöön kuuluminen altistaa lapsia ja nuoria monenlaiselle väkivaltaiselle ympäristölle.

Esimerkiksi Kansallisessa lapsisuhritutkimuksessa selvitettiin 6. ja 9. luokkalaisten lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa eri elämänalueilla ja tutkimus tarjosi myös syntyperän mukaisia tietoja (Mielityinen ym. 2023). Ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsista neljäsosa (25 %) raportoi kokeneensa lievää perheväkivaltaa, kun suomalaistaustaisten vanhempien lapsista vastaava osuus oli 18 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista lapsista ja nuorista kuusi prosenttia oli todistanut fyysistä lähisuhdeväkivaltaa, kun vastaava osuus suomalaistaustaisten vanhempien lapsista oli neljä prosenttia. Tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapset kokevat hieman useammin väkivaltaa myös harrastuksissa. Samansuuntaisia tuloksia tuli esiin myös Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (Zacheus & Saarinen 2018), jossa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokivat liikuntaharrastuksessa epäasiallisen kohtelun muotoja yleisemmin kuin ne nuoret, jotka eivät koe kuuluvansa etnisiin vähemmistöihin. Etniseen vähemmistöön kuuluvista 12 prosenttia kertoo joutuvansa usein ja 33 prosenttia joskus epäasiallisen kohtelun kohteeksi. Saman tutkimuksen mukaan 12 prosenttia etnisiin vähemmistöihin kuuluvista on kokenut paljon fyysistä väkivaltaa ja 15 prosenttia paljon seksuaalista ahdistelua liikuntaharrastuksessa. Myös saamelaislasten ja -nuorten on havaittu kokevan muita enemmän epäasiallista kohtelua vapaa-ajan harrastuksissaan (Salasuo ym. 2023).

Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavan samanlaisia syntyperän mukaisia eroja usealta väkivallan ja koskemattomuuden alueelta (THL 2023). Fyysistä uhkaa kuluneen vuoden aikana kokeneita lapsia ja nuoria oli tutkimuksen mukaan selvästi suurempi osuus 8.–9.-luokkalaisissa ulkomaalaistaustaisissa, erityisesti ulkomailla syntyneissä pojissa, verrattuna muihin syntyperän mukaisiin ryhmiin ja kouluasteisiin (Kuvio 1). Suomeen muuttaneista pojista peräti 27 prosenttia oli kokenut fyysistä uhkaa kuluneen vuoden aikana, kun vastaava osuus suomalaistaustaisista pojista oli 18 prosenttia ja Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista 19 prosenttia. Tyttöjen vastaavat osuudet olivat 17, 14 ja 14 prosenttia. Fyysistä uhkaa koetaan myös toisella asteella: ammatillisessa koulutuksessa lähes viidesosa ulkomaalaistaustaisista pojista, sekä Suomessa että ulkomailla syntyneistä (18 % ja 19 %), kokee fyysistä uhkaa, joka on hieman useammin kuin suomalais-taustaisilla (14 %). Tytöistä taas fyysistä uhkaa kokee erityisesti Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset (17 %). Lukiossa tytöt kokivat selvästi vähemmän (7–9 %) fyysistä uhkaa kuin pojat (12–16 %). Lukiossa opiskelevat ulkomaalaistaustaiset pojat, sekä Suomessa että ulkomailla syntyneet (16 % ja 14 %), kokivat enemmän fyysistä uhkaa kuin suomalaistaustaiset pojat (12 %), kun taas tytöillä erot syntyperän perusteella olivat pieniä.

Kuvio 1. Fyysistä uhkaa vuoden aikana kokeneiden osuus syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

Aineistonkuvaus: Kouluterveyskysely

Kouluterveyskysely on koko maan kattava toistuva väestötutkimus, jossa kerätään tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä ja palveluista. Tiedonkeruu toteutetaan joka toinen vuosi perusopetuksen 4.–5. ja 8.–9. luokkien oppilaille sekä toisen asteen (lukio ja ammatillinen oppilaitos) oppilaitosten 1.–2. vuoden opiskelijoille. Tuloksia on saatavilla vuodelta 2023 muiden paitsi 4.–5.-luokkalaisten osalta syntyperän mukaan vastaajan ilmoittaman oman ja vanhempien syntymämaan mukaan seuraavasti: suomalaistaustaiset eli henkilöt, joilla on vähintään yksi Suomessa syntynyt vanhempi, Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset eli henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa vanhempi ovat syntyneet ulkomailla ja henkilö itse on syntynyt Suomessa, ja ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset eli henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa vanhempi sekä henkilö

itse ovat syntyneet ulkomailla. Vuoden 2023 aineistossa 8.–9. luokien vastaajista Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia oli 2 008 ja Suomeen muuttaneita ulkomaalaistaustaisia 3 054. Vastaavat luvut lukion vastaajista olivat 1 122 ja 1 678 ja ammatillisten oppilaitosten vastaajista 356 ja 725.

Kouluterveyskyselyn mukaan häiritsevää seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua viimeksi kuluneen vuoden aikana 8.–9.-luokkalaisista suomalaistaustaisista tytöistä koki 45 prosenttia, kun vastaava osuus ulkomaalaistaustaisista tytöistä oli 37–38 prosenttia (THL 2023). Poikien osalta tilanne oli päinvastainen: ulkomailla syntyneistä pojista selvästi useampi, yli kaksinkertainen määrä (21 %), koki seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua suomalaistaustaisiin poikiin nähden (9 %). Lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua koki suomalaistaustaisista tytöistä jopa joka toinen, Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista tytöistä yli 40 prosenttia ja ulkomailla syntyneistä tytöistä noin kolmannes. Toisella asteella pojat kokivat selvästi harvemmin häiritsevää seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua, mutta sielläkin ulkomailla syntyneistä pojista sitä koki 13–16 prosenttia kun suomalaistaustaisilla pojilla vastaava osuus oli vähemmän, seitsemän prosenttia. Seksuaaliväkivallan osalta tulokset ovat Kouluterveyskyselyn mukaan samansuuntaisia. Seksuaaliväkivallan kokemuksia viimeksi kuluneen vuoden aikana oli yleisimmin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla tytöillä (suomalaistaustaisilla 17 % ja ulkomailla syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla 16 %) sekä peruskoulussa opiskelevilla ulkomailla syntyneillä pojilla (16 %). Poikien syntyperien välinen ero on moninkertainen, sillä suomalaistaustaisilla pojilla vastaava osuus oli vain kolme prosenttia. Myös peruskoulussa olevat ulkomailla syntyneet tytöt raportoivat seksuaaliväkivallan kokemuksia (12 %) hiukan muita syntyperäryhmiä useammin (10–11 %). Tyttöjen ohella ulkomailla syntyneet pojat vaikuttavat siis olevan erityisen alttiita korostuneelle häiritsevälle seksuaaliselle ahdistelulle ja seksuaaliväkivallalle. Nämä tulokset ovat linjassa myös osattomuuden kokemisen sukupuolittuneisiin ja syntyperän mukaisiin eroihin: tytöt kokevat näitä ilmiöitä lähtökohtaisesti useammin syntyperästä riippumatta, mutta syntyperän mukaiset erot tulevat esiin erityisesti poikien osalta (kts. myös luku 2.6).

Vuonna 2018 julkaistu Pysäytetyt-tutkimus tarkasteli etnistä profilointia ja siihen liittyviä kokemuksia laadullisessa (n=225) ja määrällisessä (n=362) aineistossa (Keskinen ym. 2018). Määrällisessä aineistossa vastaajina olivat 15–29-vuotiaat Suomessa asuvat nuoret ja laadullisissa haastatteluissa haastateltavat olivat pääosin vähemmistöihin kuuluvia nuoria aikuisia, mutta lisäksi poliisin edustajia ja

asiantuntijoita. Keskeinen näkökulma etnisen profiloinnin ymmärtämisessä oli tutkimuksen mukaan etnisyyden, rodullistamisen, sukupuolen, iän ja luokan merkitys. Tutkimus toi kiinnostavasti esiin, että nuoret rodullistetut miehet joutuvat pysäytetyiksi kaupunkitiloissa kuten kaduilla, puistoissa, joukkoliikenteessä sekä juna- ja metroasemilla. Naiset ja keski-ikäiset tulivat sen sijaan pysäytetyiksi mutta useammin kaupoissa, kauppakeskuksissa ja rajanylitystilanteissa. Romani- ja afrikkalais-taustaiset kertoivat pysäytyksistä myös autolla ajaessa. Samanlaisia havaintoja Suomen romaninuorten etnisen profiloinnin kokemuksista on tehty myös Suomen Romaniyhdistyksen kyselyissä (Kulmanen 2018). Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan 18–29-vuotiaista romanimiehistä 59 prosenttia ja -naisista 66 prosenttia oli kokenut epäoikeudenmukaista kohtelua vierailta ihmisiltä viimeksi kuluneen vuoden aikana (Castaneda ym. 2018a). Myös Suomen Romaniyhdistyksen teettämässä kyselyissä rasismi ja vihapuhe näyttäytyy nuorten romanien arjessa yhtenä heidän suurimmista huolenaiheistaan (Choi & Elenius 2024).

FinLapset-tutkimuksen mukaan perheiden isät (92 %) pitivät äitejä (88 %) useammin asuinalueen turvallisena, mutta muualla kuin Suomessa syntyneiden vanhempien osuudet olivat näitä hieman matalampia sekä isien että äitien osalta, 86 ja 78 prosenttia (Vuorenmaa ym. 2025). MoniSuomi-tutkimuksessa ei puolestaan tullut esiin syntyperään liittyviä eroja päivittäisen elämän turvallisuuden kokemuksessa Suomeen muuttaneiden 20–29-vuotiaiden ja koko Suomen samanikäisen väestön välillä: molemmissa ryhmissä noin neljä viidestä koki päivittäisen elämänsä turvallisesti (Kettunen & Korpilahti 2023). Syrjintää arkipäiväisessä elämässä Suomessa koettiin kuitenkin usein: 52 prosenttia Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista oli kokenut syrjintää viimeksi kuluneen vuoden aikana (Castaneda & Kuusio 2023). Useimmin syrjintää olivat kokeneet Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneet nuoret miehet, heistä peräti 71 prosenttia oli kokenut syrjintää viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Aineistonkuvaus: FinLapset

THL:n toteuttama FinLapset-tutkimus tuottaa säännöllistä seuranta-tietoa Suomessa asuvien eri ikäisten lasten ja heidän perheidensä terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelujen käytöstä (Vuorenmaa ym. 2025). Tutkimus koostuu vanhemmille suunnatuista kyselytiedonkeruista ja yksilötasoisista rekisteritiedoista. Tutkimukseen vastasi 8 064 äitiä ja 4 552 isää. Noin joka kymmenes äiti ja 15 prosenttia isistä oli syntynyt muualla kuin Suomessa. Tutkimuksen joitain tuloksia on saatavissa myös syntyperän mukaan.

Turvapaikanhakijoina Suomeen muuttaneilla lapsilla ja nuorilla on runsaasti erilaisia järkyttäviä tapahtumia elämänsellessään ennen Suomeen muuttamista, esimerkiksi erilaisia väkivaltatapahtumia (Castaneda ym. 2019a). Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan 18–29-vuotiaista juuri Suomeen saapuneista turvapaikanhakijanuorista jonkin järkyttävän tapahtuman ennen Suomeen tuloa oli kokenut suurin osa, peräti 86 prosenttia. Esimerkiksi fyysisen vahingon kohteeksi oli joutunut 61 prosenttia, väkivaltaisen kuoleman tai loukkaantumisen oli joutunut näkemään 59 prosenttia, kidutettuna oli ollut peräti 41 prosenttia, vangittuna tai kidnapattuna oli ollut 35 prosenttia ja seksuaalisen väkivallan uhriksi oli joutunut 13 prosenttia. Jonkin järkyttävän tapahtuman ennen Suomeen tuloa oli kokenut valtaosa myös tätä nuoremmista turvapaikanhakijalapsista ja -nuorista: 13–17-vuotiaista 87 prosenttia, 7–12-vuotiaista 73 prosenttia ja 0–6-vuotiaistakin peräti 54 prosenttia. Esimerkiksi 13–17-vuotiaista 40 prosenttia oli nähnyt toiselle tapahtuvaa ruumiillista väkivaltaa, 21 prosenttia oli joutunut eroon perheestään vastoin tahtoaan ja 43 prosentilla joku todella rakas ihminen oli kuollut. 7–12-vuotiaista 15 prosenttia oli joutunut eroon perheestään vastoin tahtoaan, 19 prosentilla joku todella rakas ihminen oli kuollut ja 25 prosenttia oli nähnyt toiselle tapahtuvaa ruumiillista väkivaltaa. 0–6-vuotiaista lapsista yhdeksän prosenttia oli joutunut eroon perheestään vastoin tahtoaan, yhdeksällä prosentilla joku todella rakas ihminen oli kuollut ja 11 prosenttia oli nähnyt toiselle tapahtuvaa ruumiillista väkivaltaa. Linjassa näiden tulosten kanssa turvapaikanhakijalapsilla ja -nuorilla on myös huolestuttavan paljon erilaisia väkivallan ja tapaturmien aiheuttamia vammoja: esimerkiksi 18–29-vuotiaista turvapaikanhakijanuorista väkivallan aiheuttama vamma oli peräti 29 prosentilla, ja väkivallan aiheuttama pään alueen vamma peräti 15 prosentilla (Doupi ym. 2019).

Lasten verkkovihakokemuksia kuvanneen selvityksen mukaan lapsen tausta vaikuttaa merkittävästi siihen, miten turvalliseksi digitaalinen verkkoympäristö koetaan (Pelastakaa Lapset, 2021). Aineisto kerättiin kouluissa ja verkkokyselyllä (n=1 895) vuosina 2020–2021. Sen mukaan ikäviä tilanteita ja kohtaamisia verkossa ja sosiaalisessa mediassa, esimerkiksi tuntemattomilta tulleita ehdotuksia, väkivaltaisia tai muuten ahdistavia kuvia, tekstejä tai videoita, haukkumista tai joukosta ulosjättämistä, kertyy erityisesti vähemmistöihin, esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin tai seksuaalivähemmistöihin, kuuluville lapsille. Vastaajista, jotka eivät kertoneet kuuluvansa mihinkään vähemmistöön, 15 prosenttia kertoi kokeneensa ikävän tapahtuman verkossa viimeksi kuluneen vuoden aikana, kun taas vähemmistöihin kuuluvista ikävän tapahtuman raportoi yli kaksinkertainen vastaajien määrä: 31 prosenttia. Myös lapsen elämäntilanteen havaittiin vaikuttavan tähän: esimerkiksi lastensuojelun tai päihdepalveluiden piirissä olevien ja vähävaraisten perheiden lapset kokevat haukkumista muita enemmän.

Toimenpidesuosituksia

- Turvattomissa ja väkivaltaisissa ympäristöissä elämisellä on monenlaisia kielteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten elämäntilanteeseen, jonka vuoksi yleisen turvallisuuden lisäämiseen ja etnisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen on tärkeää puuttua monitasoisesti ja -sektorisesti.
- Tyttöjen lisäksi ulkomaista syntyperää olevien poikien monenlaisen väkivallan ja turvattomuuden kohteena olo on syytä kiinnittää erityistä huomiota.
- Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tietoja lasten ja nuorten turvallisuuden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta on lisättävissä monista kansallisista tietolähteistä.

2.2 Oikeusturva ja hyvä hallinto

Ydinviestit

- Tietoa lasten ja nuorten oikeusturvan toteutumisen ja hyvän hallinnon etnisestä yhdenvertaisuudesta on vasta niukasti.

Jokaisella ihmisellä on oikeus saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi tuomioistuimen tai muun viranomaisen toimesta. Oikeusturvan toteutumisesta vastaavat viime kädessä riippumattomat tuomioistuimet. Oikeusturvan toteutumisessa keskeinen merkitys on myös oikeusavun saamisella sekä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvällä tietoisuudella. Hyvään hallintoon puolestaan kuuluu, että viranomaiset kohtelevat kaikkia ihmisiä oikeudenmukaisesti, puolueettomasti, syrjimättömästi ja tasapuolisesti, eikä henkilöä saa syrjiä esimerkiksi etnisen taustan tai alkuperän perusteella.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla on tällä hetkellä tietoja esimerkiksi turvapaikanhakijoiden oikeusapuhakemusten, -päätösten ja kantelujen määristä, mutta tietoa lasten ja nuorten tilanteesta ei ole. Tietoa on myös oikeudenkäyntien kestoista, muttei lasten ja nuorten tai etnisyyden näkökulmista. Sivusto sisältää näkökulmia

perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä tietoisuudesta, muttei lasten ja nuorten osalta. Sivusto sisältää myös tietoja sähköisten palveluiden saavutettavuudesta ja tähän liittyvistä ongelmista, muttei lapsiin ja nuoriin tai etnisyyteen liittyen. Sivustolta käy ilmi, että Suomeen muuttaneista aikuisista neljällä prosentilla ei ole sähköistä tunnustautumista käytössä, mutta nuorten ikäryhmästä tietoa ei ole.

Useat Suomen etnisiin vähemmistöihin kohdistuvat väestötutkimukset selvittävät syrjintäkokemusten yleisyyttä, myös lasten ja nuorten osalta, mutta harvemmat ovat tarkastelleet lasten ja nuorten syrjimättömyyttä viranomaispalveluissa. Romanian hyvinvointitutkimuksen mukaan 18–29-vuotiaista romaniniaisista 59 prosenttia koki luottamusta poliisiin ja 53 prosenttia oikeuslaitokseen, kun vastaavat osuudet miesten osalta olivat vain 38 ja 37 prosenttia (Kuusio ym. 2018a). Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista poliisiin MoniSuomi-tutkimuksen mukaan luotti peräti puolestaan 87 prosenttia, miehistä kuitenkin harvempi (84 %) kuin naisista (91 %; Kuusio & Sipilinen 2023). Myös luottamus oikeuslaitokseen oli suhteellisen yleistä.

Sähköiseen tunnustautumiseen liittyen MoniSuomi-tutkimus osaltaan vahvistaa ja rikastuttaa Perusoikeus seuranta.fi-sivuston kuvaa: sen mukaan 20–29-vuotiaista Suomeen muuttaneista älypuhelinia käyttää 99 prosenttia ja yhteneväisesti sivuston tulosten kanssa vahva tunnustautuminen on käytössä 96 prosentilla (Vehko & Kyytsönen 2023). Merkittäviä taustamaaryhmien välisiä eroja ei esiintynyt. Vähintään kohtalaiseksi osaamisensa internetissä asioimisessa tietokoneella tai älypuhelimella arvioi 96 prosenttia 20–29-vuotiaista Suomeen muuttaneesta väestöstä, sekä miehistä että naisista.

Toimenpidesuosituksia

- Etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmaa oikeusturvan ja hyvän hallintokäytännön toteutumisessa olisi tärkeää tutkia lisää ja kehittää Perusoikeus seuranta.fi-sivustoa huomioimaan etnisen yhdenvertaisuuden näkökulma nykyistä paremmin.
- Sähköisten palveluiden saavutettavuuden tilanne näyttäytyy hyvänä, mutta palvelujen saavutettavuuteen kaikille on tärkeää panostaa.

2.3 Yksityis- ja perhe-elämä

Ydinviestit

- Syntyperän ja etnisyyden mukaisilla vähemmistöillä on enemmän lapsuudenperheen tilanteeseen ja elinolosuhteisiin liittyviä haasteita, esimerkiksi perheen taloudellisia haasteita ja perheiden rikkonaisuutta.
- Perheiden haasteet heijastuvat myös syntyperän ja etnisyyden mukaisena yliedustuksena sosiaalipalveluissa, esimerkiksi kodin ulkopuolisina sijoituksina. Perheen ja lapsen elämäntilannetta kuvaavat asiat vaikuttavat kuitenkin selittävän yliedustusta enemmän kuin syntyperä tai etnisyys, tai vähintään vahvasti sen rinnalla.

Yksityiselämän suojan perustana on, että yksilöllä on oikeus elää yksityiselämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista siihen. Yksityiselämän suoja kattaa myös perhe-elämän. Tällöin viranomaisten tietyt toimenpiteet, esimerkiksi lapsen huostaanotto, merkitsee puuttumista yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Myös henkilötietojen suoja kuuluu yksityiselämän suojaan.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla esitellään yksityisyyden suojaan liittyviä tietoja, myös joistain kieliryhmistä, muttei lasten ja nuorten näkökulmasta. Sivustolla on lisäksi tietoja esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmääristä ja määräaikojen noudattamisesta sekä sijoituksista, mutta tietoja ei ole saatavilla etniseen taustaan liittyen. Lisäksi tietoa on perheenyhdistämispäätöksistä: alaikäisistä perheenkokoajista noin kolme neljästä sai myönteisen perheenyhdistämispäätöksen vuosina 2021 ja 2022, mikä on harvemmin kuin kaikista perheenkokoajista (94–95 %).

Muut tietolähteet rikastuttavat lasten ja nuorten perhe-elämään liittyviä käsityksiä myös etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kansallinen syntymäkohortti 1997-tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisissa nuorissa on enemmän niitä, joiden toinen vanhempi asuu ulkomailla (7 %) suomalaistaustaisiin nuoriin verrattuna (1 %; Kääriälä ym. 2020). Myös taustamaaryhmät eroavat tässä toisistaan: perheissä, joissa molemmat tai ainakin toinen vanhempi ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa,

noin joka kymmenennessä perheessä ainakin toinen vanhempi oli asunut ulkomailla tutkimuksen seuranta-aikana. Nuorten ollessa 15-vuotiaita, heidän vanhempansa asuivat harvimminkin samassa osoitteessa, jos toinen vanhemmista oli syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa (37 %). Vastaava osuus oli 65 prosenttia jos molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa, 53 prosenttia jos toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla, ja 58 prosenttia jos molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Avioliittoa oli solmittu useammin niissä perheissä, joissa nuoren molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä kuin jos vain toinen vanhempi oli ulkomailla syntynyt tai molemmat olivat Suomessa syntyneitä. Avioerot olivat puolestaan yleisimpiä silloin, kun toinen vanhemmista oli syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa. Syntyperäryhmien välillä ei ollut eroja siinä, mikä osuus lapsista oli kohdannut vanhemman kuoleman seuranta-aikana (4 %), mutta taustamaaryhmien välillä eroja sen sijaan ilmeni: niistä lapsista, joiden toinen vanhempi oli syntynyt Venäjällä tai entisen Neuvostoliiton alueella, peräti 11 prosenttia oli kokenut toisen vanhempansa kuoleman.

Saman tutkimuksen mukaan psykiatrisia osastokäyntejä oli alaikäisten lasten vanhemmilla hieman useammin, jos vanhemmista vain toinen oli syntynyt ulkomailla (10 %), kuin jos vanhemmista molemmat olivat syntyneet ulkomailla (7 %) tai Suomessa (9 %; Kääriälä ym. 2020). Myös perheiden vanhempien koulutustasoissa havaittiin voimakkaita syntyperään liittyviä eroja. Perheiden vanhempien koulutustason havaittiin olevan melko samanlainen, jos molemmat vanhemmista ovat Suomessa syntyneitä tai jos vain toinen vanhemmista on ulkomailla syntynyt: tällöin vain muutama prosentti vanhemmista on suorittanut vain perusasteen tutkinnon. Sen sijaan, jos molemmat vanhemmat ovat ulkomailla syntyneitä, vanhemmista 23 prosenttia on suorittanut vain perusasteen tutkinnon. Vanhempien koulutustasoa tarkasteltaessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että rekisteritiedoissa on runsaasti puutteita Suomeen muuttaneiden koulutuksia koskien, mikä heikentää Suomeen muuttaneen väestön koulutustasoa koskevien tulosten luotettavuutta.

Aineistonkuvaus: Kansallinen syntymäkohortti 1997

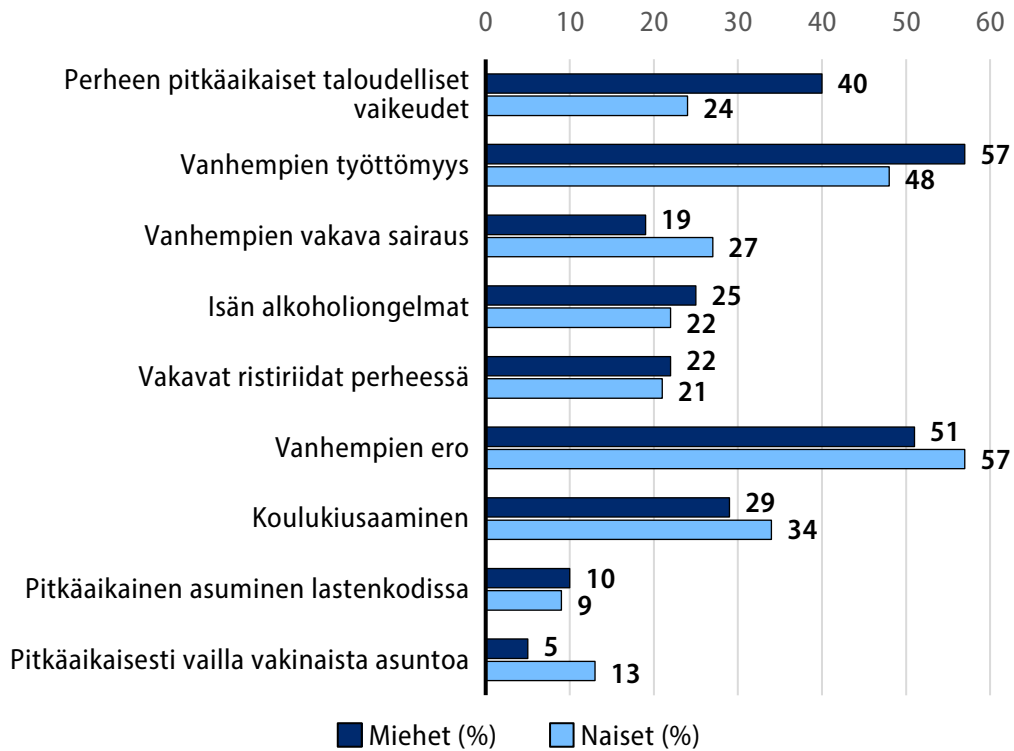
Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimus on rekisteritietoa hyödyntävä THL:n pitkittäistutkimus, jossa on seurattu Suomessa vuonna 1997 syntyneitä yhteensä 58 802 henkilöä sekä heidän vanhempiaan lasten kehityksestä, kasvuympäristöstä ja terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Kohortin tuloksia on saatavilla myös koskien niitä lapsia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla.

Ulkomailla syntyneiden vanhempien lasten on havaittu olevan myös huomattavasti useammin sijoitettuna kodin ulkopuolelle (Kääriälä ym. 2020). Suomessa syntyneiden vanhempien lapsista oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle viisi prosenttia tutkimuksen kohortista siinä missä ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsista peräti yhdeksän prosenttia. Sijoitusikä ei eronnut syntyperän mukaan, vaan kaikista syntyperäryhmistä noin puolet sijoituksista tapahtui ennen 13 vuoden ikää ja noin puolet sitä myöhemmin. Erityisen paljon kodin ulkopuolisia sijoituksia oli lapsilla, joiden vanhemmat olivat Lähi-idän, Afrikan, Venäjän tai entisen Neuvostoliiton alueilta, mutta kodin ulkopuolisia sijoituksia tapahtui kaikissa taustamaaryhmissä useammin kuin ryhmässä, jossa perheen molemmat vanhemmat olivat Suomessa syntyneitä. Kiireellisten sijoitusten osalta tutkimusnäyttö on osittain ristiriitaista: esimerkiksi Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimuksessa kiireellisten sijoitusten osuus sijoituksista oli kaikissa syntyperäryhmissä suunnilleen samansuuruisen, kun toinen tutkimus puolestaan osoittaa kiireellisten sijoitusten olevan yleisempiä ulkomaalais-taustaisilla lapsilla (Anis & Malin 2023).

Kuitenkin tärkeänä havaintona Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimuksessa todettiin yhteys toimeentulovaikeuksien ja kodin ulkopuolelle sijoittamisen välillä, joka koski kaikkia syntyperäryhmiä (Kääriälä ym. 2020). Sijoitettujen lasten perheissä on siis todennäköisemmin taloudellisia vaikeuksia riippumatta siitä, mikä on syntyperä. Linjassa tämän kanssa, sijoitettujen lasten perheissä havaittiin myös useammin vanhempien avioero tai toisen vanhemman kuolema, syntyperäryhmästä riippumatta. Myös heikko koulumenestys ja nuorisorikollisuus oli yhteydessä kodin ulkopuoliseen sijoitukseen syntyperästä riippumatta. Perheen ja lapsen elämäntilannetta kuvaavat asiat vaikuttavat siis selittävän kodin ulkopuolisia sijoituksia enemmän kuin syntyperä, tai vähintään vahvasti sen rinnalla.

Perhe-elämän olosuhteista tiedetään jonkin verran myös romaninuorten osalta. Romanian hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista merkittävä osa on kokenut lapsuusaikanaan erilaisia kuormittavia olosuhteita (Martelin ym. 2018c; Kuvio 2). Lapsuudenperheessään vanhempien työttömyyttä oli kokenut valtaosa, 57 prosenttia miehistä ja 48 prosenttia naisista, ja perheen pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia oli kokenut peräti 40 prosenttia miehistä ja 24 prosenttia naisista. Pitkäaikaisesti vailla vakinaista asuntoa oli ollut viisi prosenttia miehistä ja peräti 13 prosenttia naisista, ja pitkäaikaisesti lastenkodissa oli asunut 10 prosenttia miehistä ja yhdeksän prosenttia naisista. Vakavia ristiriitoja lapsuudenperheessä oli kokenut reilu viidennes. Vanhemman vakavan sairauden oli kokenut 19 prosenttia miehistä ja 27 prosenttia naisista, ja isän alkoholiongelman 25 prosenttia miehistä ja 22 prosenttia naisista. Vanhempien eron oli kokenut 51 prosenttia miehistä ja 57 prosenttia naisista.

Kuvio 2. Erilaisia ongelmia lapsuudessaan kokeneiden 18–29-vuotiaiden romanien osuus sukupuolittain (%). Lähde: Romanien hyvinvointitutkimus 2018, THL

Saamelaiden sosiaali- ja terveyspalveluita arvioivassa tuoreessa raportissa kuvataan lapsiperhepalveluiden haasteeksi muun muassa saamenkielisten ja saamelaiskulttuuria riittävästi tuntevien sosiaalityöntekijöiden puuttuminen, jolloin saamelaislapsen edun toteutuminen sosiaalipalveluissa saattaa jäädä vaillinaiseksi (Heikkilä 2024). Myös esimerkiksi pitkät välimatkat sijoitusperheisiin tai lastensuojelun instituutioihin, jotka sijaitsevat saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolella, voivat pahimmassa tapauksessa merkitä kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle luopumista yhteisösuhteista, kielestä ja kulttuurista.

Toimenpidesuosituksia

- Haastavissa tilanteissa elävien perheiden monitasoinen ja -sektorinen tukeminen on tärkeää lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja kehityksen tukemiseksi, perheen kulttuurinen moninaisuus huomioiden. Ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ja palveluja on keskeistä vahvistaa, jotta tilanteisiin vaikutetaan ennen niiden kärjistymistä.
- Sosiaalipalveluja on tärkeää vahvistaa ymmärtämään ja huomioimaan kulttuurisen moninaisuuden erityispiirteitä ja parantamaan luottamusta palveluja kohtaan sekä niiden saavutettavuutta erilaisten vähemmistöryhmien näkökulmasta.
- Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tietoja lasten ja nuorten perhe-elämän etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta on mahdollista lisätä kansallisista tietolähteistä.

2.4 Sanan- ja mielipiteenvapaus

Ydinviestit

- Tietoa lasten ja nuorten sanan- ja mielipiteenvapauden toteutumisesta sekä etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta on vasta niukasti.

Oikeus sanan- ja mielipiteenvapauteen on edellytyksenä monien muiden oikeuksien käyttämiselle sekä demokratialle, ja ne turvataan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Suomessa sananvapauden keskeinen osa on ennakkosensuurin kieltö, eli viranomaiset tai muut vastaavat tahot eivät saa ennakoon esimerkiksi kieltää julkaisemista ja tarkastaa julkaisuja.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolta löytyy tietoa median toimintavapauden toteutumisesta sekä kunnanvaltuutettujen kokemasta häirinnästä ja uhkailusta, mutta näkökulmia etnisen yhdenvertaisuuden tai lasten ja nuorten näkökulmista sanan- ja mielipiteenvapauden toteutumiseen liittyen ei sivustolla ole.

Toimenpidesuosituksia

- Etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmia sanan- ja mielipiteenvapauden toteutumisessa Suomessa olisi tärkeää selvittää lisää, ja tietoja lisätä Perusoikeusseuranta.fi-sivustolle.

2.5 Kieli ja kulttuuri

Ydinviestit

- Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuus on heikkoa. Erityisesti kotiseutualueen ulkopuolella saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuudet saamenkielten käyttöön ovat erittäin heikot.
- Romanikieltä opiskelevien määrä on laskenut, vaikka romanilapsilla ja -nuorilla on kiinnostusta oppia romanikieltä.
- Tietoa väestösuhteista, erityisesti muista kuin suomen- ja ruotsinkielisten välisistä väestösuhteista, on vasta niukasti.

Suomen perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin. Suomen kansalliskielten, eli suomen ja ruotsin, osalta on vahvistettu maamme kaksikielisyys. Myös vähemmistöryhmien, kuten saamelaisten ja romanien, kielelliset ja kulttuuriset oikeudet on suojattu perustuslaissa.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla on tietoja esimerkiksi ruotsin- ja suomenkielisen väestön kokemuksesta kotikuntansa välisistä suhteista ja ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta ja laadusta. Esimerkiksi ruotsinkielisestä vähemmistöstä 20 prosenttia kokee, että suomen- ja ruotsinkielisten väliset suhteet ovat heikentyneet omassa kunnassa viime vuosien aikana, ja 22 prosenttia heistä kokee päinvastoin muutosta parempaan. Lasten ja nuorten ikäryhmästä tietoa ei kuitenkaan ole saatavilla. Varhaiskasvatukselle ja äitiys- ja lastenneuvolalle annetut kieliarvosanat ovat korkeita (9–10) sekä suomenkielisen vähemmistön, ruotsinkielisen vähemmistön että erityisesti ruotsinkielisen enemmistön arvioimina.

Sivustolla on myös tietoa saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuudesta ja laadusta sekä saatavuuden kehityksestä. Talvelujen saatavuuden omalla saamen kielellä arvioi hyväksi vain seitsemän prosenttia kotiseutualueella asuvista ja kaksi prosenttia kotiseutualueen ulkopuolella asuvista, mutta noin 40 prosenttia arvioi saatavuuden parantuneen viime aikoina. Lähes puolet kotiseutualueella asuvista ja 39 prosenttia kotiseutualueen ulkopuolella asuvista kertoi, että käyttäisi saamenkielistä palvelua kunnan ja valtion sähköisissä palveluissa, mikäli se olisi nykyistä laajemmin mahdollista. Tietoa lasten ja nuorten näkökulmasta edellä mainituista asioista ei sivustolla kuitenkaan ole tarjolla. Sivustolla kuvataan lisäksi saamen kielten opetukseen osallistuvien lukumääriä ja niiden kehitystä ajassa. Saamen kielten opetukseen osallistuvien lukumäärä peruskoulussa ja lukiossa on ollut vuosittain noin 450–500 henkilön välillä vuosien 2018 ja 2021 välillä. Saamelaisen varhaiskasvatuksen lapsimäärät ovat olleet vuosittain noin 170–200 henkilön välillä vuosina 2018–2020.

Saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajemmat saamelaisten kotiseutualueella (poislukien oikeus saamenkieliseen varhaiskasvatukseen, johon oikeus on koko maassa), mutta suurin osa Suomen saamelaisista asuu tätä nykyä saamelaisalueen ulkopuolella, jolloin suurin osa saamelaislapsista ja -nuorista rajautuu saamenkielisten palveluiden ulkopuolelle. Myös lapsiasiavaltuutetun raportti kirkkien 11–17-vuotiaiden saamelaislasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista osoitti, että saamen kielen käyttö vaihteli saamelaisväestön asuinpaikan mukaan (Weckström ym. 2023a). Saamelaisten kotiseutualueella asuvat lapset kertoivat käyttävänsä saamen kieltä aina kun mahdollista: kieltä käytettiin kotona, koulussa, sukulaisten kanssa ja vapaa-ajalla kavereiden kanssa. Kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaislapset käyttivät puolestaan saamen kieltä pääsääntöisesti saamen oppitunneilla. Saamelaislapset kokivat tarvitsevansa enemmän mahdollisuuksia käyttää saamen kieltä vapaa-ajallaan sekä lisätietoa kulttuuristaan.

Aineistonkuvaus: Lapsiasiavaltuutetun selvitykset

Lapsiasiavaltuutetun toimesta tehdyt selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta (Weckström ym. 2023a ja 2023b) tehtiin osana kansallista lapsistrategiaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa, koska tietoa näiden vähemmistöjen lasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta on vasta niukasti. Selvitykseen osallistui 11–17-vuotiaita itsensä romaniksi tai saamelaiseksi kokevia lapsia eri puolilta Suomea. Saamelaislasten selvitystä varten haastateltiin kuusi lasta. Haastattelujen pohjalta laadittiin sähköinen kyselylomake, johon vastasi 83 saamelaiseksi itsensä kokevaa lasta. Romanilasten selvitystä varten haastateltiin 18 lasta. Haastattelujen pohjalta laadittiin sähköinen kyselylomake, johon vastasi 93 romaniksi itsensä kokevaa lasta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys (2021) saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämisestä tuo esiin tarpeen pikaiselle sekä saamen kielten että saamenkielisen opetuksen ja sen saavutettavuuden vahvistamiselle koko maassa, saamenkielisen varhaiskasvatuksen vahvistamiselle erityisesti kotiseutualueen ulkopuolella, opetus-, sosiaali- ja terveystalojen saamenkielisen henkilöstön saatavuuden parantamiselle sekä saamenkielisen oppimateriaalin ja saamelaistiedon yleisen opetuksen lisäämiselle esimerkiksi suomen- ja ruotsinkielisessä opetuksessa. Selvitys tuo esiin kiireisimmin koltansaamenkielen opetuksen kehittämisen. Myös lasten oikeuksien yleissopimusta valvova komitea on suositellut Suomen valtiota varmistamaan, että saamelaislapsilla, myös kotiseutualueen ulkopuolella asuvilla, on oikeus kulttuurisensitiiviseen koulutukseen ja terveydenhuoltoon omalla kielellään.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla kuvataan yhdellä indikaattorilla myös romanikielen opetukseen osallistuvien lukumääriä ajassa. Vuonna 2021 oppilasmäärä oli vain 37 oppilasta, kun vuonna 2016 se oli 98 oppilasta. Määrän lasku on siis merkittävä. Lapsiasiavaltuutetun raportti koskien romanilasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista toi esiin, että 11–17-vuotiaista romanilapsista lähestulkoon kaikki haluaisivat oppia romanikieltä joko kotona perhepiirissä, koulussa oppiaineena tai vapaa-ajalla kerhossa (Weckström ym. 2023b). Raportissa esitetyt ratkaisut romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi liittyivät tiedon lisäämiseen romaaneista ja romanikulttuurista, romanilasten ja pääväestön yhteisiin kohtaamisiin, pääväestön asennemuutoksiin romaneja kohtaan sekä jokaisen yksilölliseen ja

ennakkoluulottomaan kohtaamiseen. Suomen romanikielen elvytysohjelma on ajankohtaisesti käynnissä ja pyrkii vastaamaan näihin tarpeisiin (Opetushallitus 2022).

Toimenpidesuosituksia

- Kaikkien vähemmistökielten ja -kulttuurien rinnakkaiselo Suomessa on tärkeää tukea. Monipuoliseen ja sallivaan kieli-ilmapiiirin panostaminen vahvistaisi hyviä väestösuhteita, yhteiskunnallista koheesiota sekä hyvinvointia. Myös tietoa väestösuhteista olisi tärkeää tuottaa lisää.
- Uhanalaisten saamen- ja romanikielten elvyttämiseen sekä näiden molempien vähemmistöjen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämiseen olisi tärkeää kohdistaa voimavaroja. Kaikkien kolmen Suomessa puhutun saamen kielen sekä saamelaiskulttuurin mukaisten palvelujen saatavuutta olisi tärkeää vahvistaa ja kielilain toteutumista parantaa.
- Suomessa perinteisinä pidettyjen vähemmistökielten ja -kulttuurien lisäksi olisi tärkeää tarkastella muiden keskeisten Suomen kieliryhmien oikeuden toteutumista omaan kieleen ja kulttuuriin.

2.6 Osallisuus ja vaikuttaminen

Ydinviestit

- Osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kokemukset etnisissä vähemmistöissä vaihtelevat. Osa kokee ryhmätasolla osallisuutta yhtä paljon tai jopa enemmän kuin Suomen koko väestössä, mutta intersektionaalisesti tarkastellen tietyillä väestöryhmillä esiintyy myös merkittävästi osattomuuden kokemuksia.

- Tytöt kokevat, syntyperästä riippumatta, heikkoa osallisuutta ja yksinäisyyttä hieman useammin kuin pojat, mutta syntyperän mukaiset erot osallisuudessa tulevat esiin erityisesti poikien osalta: ulkomaista syntyperää olevat pojat kokevat huomattavasti useammin osattomuutta ja yksinäisyyttä suomalaista syntyperää oleviin poikiin nähden.
- Myös syntymämaan mukaisia eroja esiintyy: esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneissa nuorissa miehissä itsensä yksinäiseksi kokevia on huomattavasti enemmän kuin muualta Suomeen muuttaneissa miehissä tai Suomen koko vastaavan ikäisten miesten väestössä.

Demokratiaan kuuluu yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja oman elinympäristön kehittämiseen. Osallisuus tarkoittaa vaikuttamismahdollisuutta omaan elämään liittyviin ja yhteisiin asioihin, sekä kuulumista yhteisöön ja itselle merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin. Vaikuttamismahdollisuus voi olla yksilötason lisäksi tärkeää myös monille yhteisöille. Saamelaisilla on Suomessa alkuperäiskansana itsemääräämisoikeus, eli oikeus vapaasti päättää poliittisista, yhteiskunnallisista ja taloudellisista asioistaan.

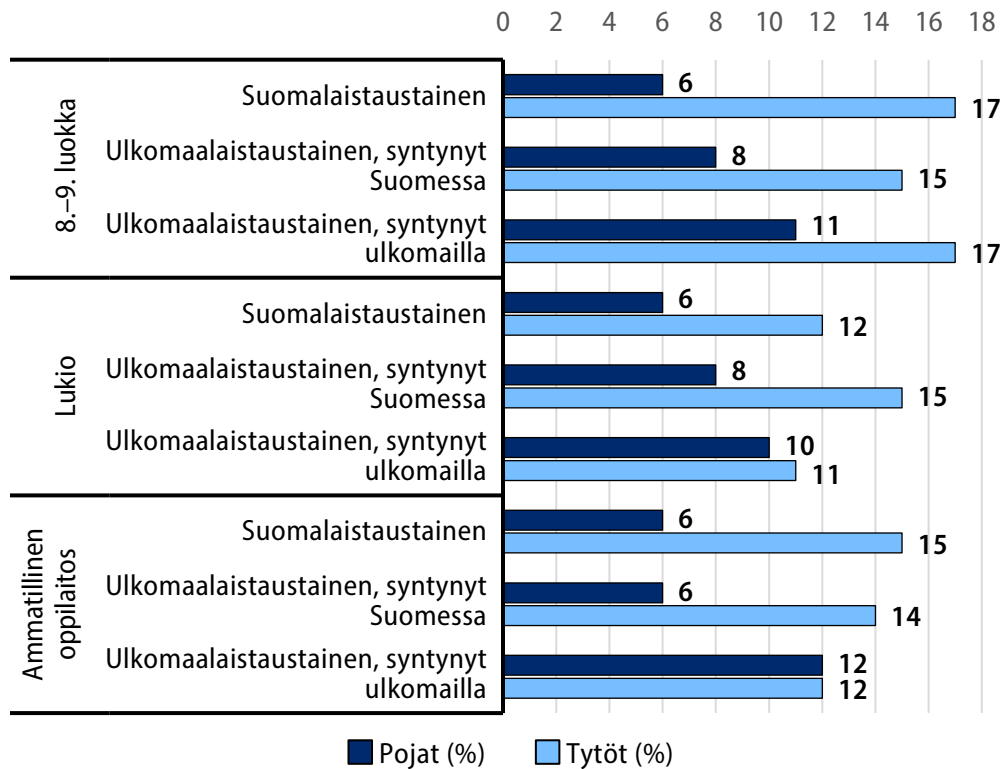
Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla kuvataan indikaattoreita esimerkiksi äänestysaktiivisuudesta, osallistumisesta yhdistystoimintaan ja osallisuuden kokemuksesta. Äänestysaktiivisuudesta käy esiin esimerkiksi se, että muuta kuin kotimaista kieltä äidinkielenään puhuvien äänestysaktiivisuus kunta- ja aluevaaleissa on matalampi kuin koko väestössä, mutta nuorten aikuisten ikäryhmästä tietoa ei ole saatavilla. Osallisuuden kokemuksesta on sivustolla runsaasti tietoa tarjolla intersektionaalisesti sukupuolen, iän ja koulutustason mukaan, myös lasten ja nuorten ikäryhmästä. Sivustolta käy esimerkiksi esiin, miten yksinäiseksi itsensä kokevien lasten ja nuorten määrä on noussut voimakkaasti vuosien 2017 ja 2021 välillä, mutta indikaattorit eivät kuvaa etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmaa. Sivustolla on tietoa myös saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista, muttei puolestaan lasten ja nuorten ikäryhmästä.

Osallisuudesta ja vaikuttamisesta on kuitenkin jo jonkin verran tietoa saatavilla Suomessa myös lasten ja nuorten ikäryhmä sekä etninen tai syntyperään liittyvä näkökulma huomioiden. Kouluterveyskyselyn mukaan valtaosa yläkouluikäisistä ja toisen asteen opiskelijoista koki kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön (THL 2023). Kokemus on kuitenkin ulkomaalaistaustaisilla, sekä Suomessa että ulkomailla syntyneillä, jonkin verran harvinaisempi verrattuna suomalaistaustaisiin.

Esimerkiksi peruskoulun 8.–9.-luokkalaisista ulkomailla syntyneistä pojista 61 prosenttia koki kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön, kun vastaava osuus oli suomalaistaustaisilla pojilla 71 prosenttia ja Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla pojilla 66 prosenttia. Ulkomailla syntyneistä tytöistä 55 prosenttia koki kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön, kun vastaava osuus oli suomalaistaustaisilla tytöillä 60 prosenttia.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan erittäin heikkoa osallisuutta kokivat yleisemmin peruskoulussa opiskelevat 8.–9.-luokkalaiset tytöt syntyperästä riippumatta (THL 2023; Kuvio 3). 8.–9.-luokkalaisista pojista puolestaan kokemus erittäin heikosta osallisuudesta oli yleisempi ulkomailla syntyneillä (11 %) muihin syntyperäryhmiin verrattuna (6–8 %). Tulos oli samansuuntainen myös muilla luokka-asteilla. Kouluterveyskyselyn mukaan myös yksinäisyyden kokemukset ovat yleisimpiä tytöillä syntyperästä riippumatta: heistä 20–26 prosenttia kokee yksinäisyyttä. Pojilla yksinäisyyden kokemukset ovat hieman harvinaisempia, mutta syntyperän mukaisia eroja sen sijaan esiintyy. Ulkomailla syntyneiden poikien kokemus yksinäisyydestä (14–16 %) sekä peruskoulussa että toisella asteella oli selvästi yleisempää kuin suomalaistaustaisilla pojilla (8–9 %). Nämä tulokset ovat siis linjassa esimerkiksi väkivallan kokemisen sukupuolittuneisiin ja syntyperän mukaisiin eroihin: tytöt kokevat näitä ilmiöitä lähtökohtaisesti useammin syntyperästä riippumatta, mutta syntyperän mukaiset erot tulevat esiin erityisesti poikien osalta (kts. myös luku 2.1).

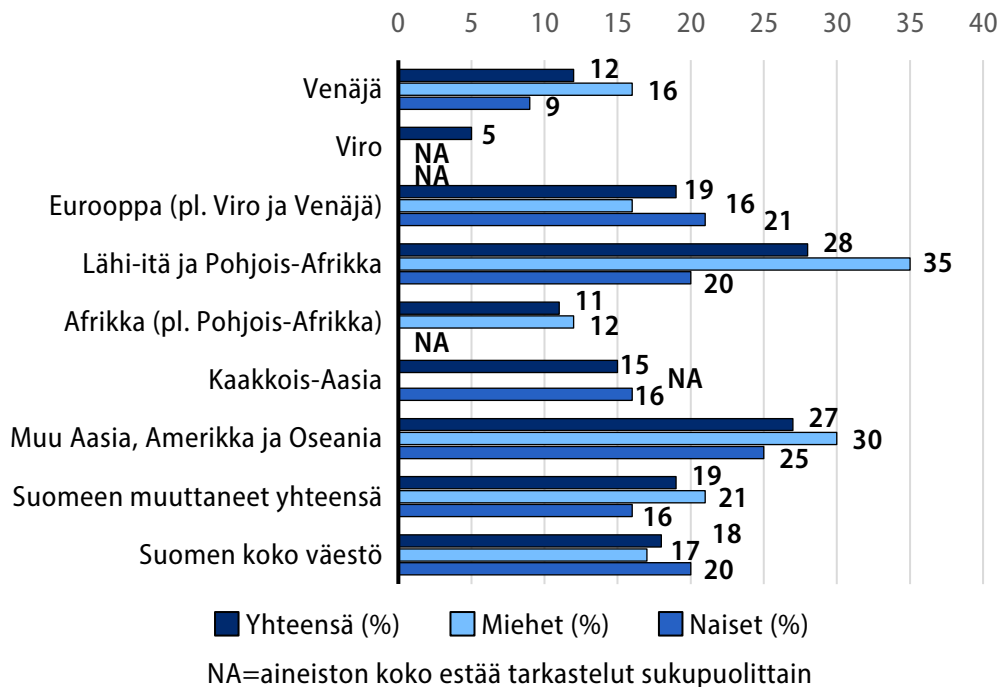
Kuvio 3. Erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osuus syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

Tulokset ovat samansuuntaisia, kun tarkastellaan Suomeen muuttanutta 20–29-vuotiaiden väestöä: suuria eroja osallisuuden kokemuksissa Suomen koko samanikäiseen väestöön ei MoniSuomi-tutkimuksen mukaan ole sen enempää miesten kuin naistenkaan osalta (Leeman ym. 2023). Esimerkiksi erittäin heikkoa osallisuutta koki Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista kymmenen prosenttia, kun vastaava osuus Suomen koko samanikäisessä väestössä oli 11 prosenttia. Myöskään itsensä usein yksinäiseksi kokevien osuudessa ei ollut eroa: Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista 19 prosenttia koki itsensä usein yksinäiseksi siinä missä 18 prosenttia Suomen koko samanikäisestä väestöstä. Kuitenkin kun Suomeen muuttanutta 20–29-vuotiaiden väestöä tarkastellaan intersektionaalisesti syntymämaan ja sukupuolen mukaan, merkittäviä eroja esiintyy. Esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa miehissä itsensä usein yksinäiseksi koki peräti 35 prosenttia, mikä on huomattavasti useammin kuin Suomeen muuttaneissa samanikäisissä miehissä (21 %) tai Suomen koko vastaavan ikäisten miesten väestössä (17 %; Kuvio 4). Lähi-idästä Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista miehistä vain 62 prosenttia kuvasi, että heillä oli vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista

omista asioista, kun vastaava osuus samanikäisistä Suomeen muuttaneista miehistä oli 80 prosenttia ja samanikäisistä Suomeen Lähi-idästä muuttaneista naisista 81 prosenttia. Nämä taustamaaryhmien ja sukupuolten väliset erot ovat suuria ja miuituttavat, miten tärkeää on tarkastella Suomeen muuttanutta väestöä myös hienojakoisemmin kuin yhtenä väestöryhmänä.

Kuvio 4. Itsensä yksinäiseksi kokevien osuus syntyperittäin ja sukupuolittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

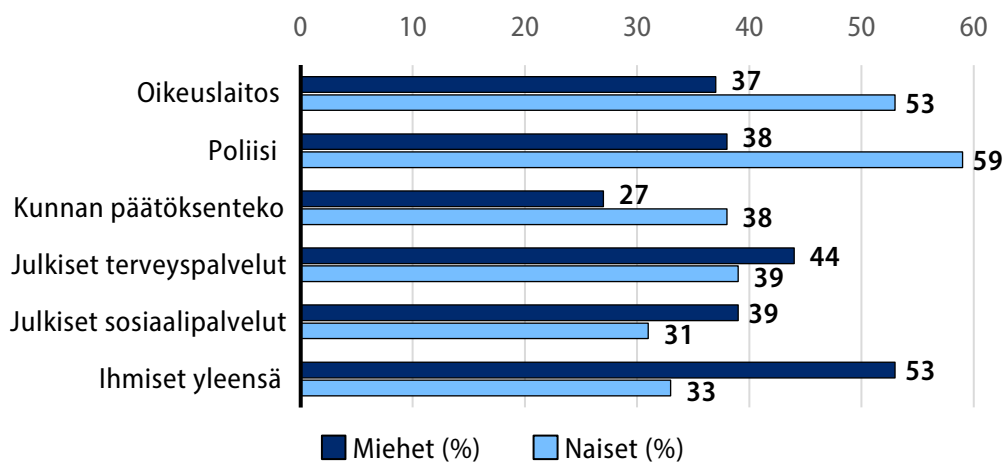

Kiinnostavasti, osa osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyvistä tutkimustuloksista osoittaa kuitenkin syntyperään liittyvät erot päinvastaisina: esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä (2023) koulu yhteisössä koettuja vaikutusmahdollisuuksia kysyttäessä ulkomaalaistaustaiset oppilaat sekä yläkoulussa että toisella asteella kokivat suomalaistaustaisia oppilaita useammin, että heillä oli hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa. Esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista ulkomailla syntyneistä pojista peräti 44 prosenttia koki näin, kun vastaava osuus suomalaistaustaisista pojista oli 31 prosenttia.

Myös kiinnostavasti Suomen nuorten romanien sosiaalisen osallistumisen on havaittu olevan poikkeuksellisen aktiivista: Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista vapaa-ajallaan vähintään

kuukausittain esimerkiksi kerho- tai yhdistystoimintaan osallistui 29 prosenttia miehistä ja 19 prosenttia naisista (Kuusio ym. 2018a). Vähintään kuukausittain kirkon toimintaan tai muuhun uskonnolliseen tapahtumaan osallistui 45 prosenttia miehistä ja 62 prosenttia naisista. Samoin oman kotitalouden ulkopuolelle annettu apu, esimerkiksi taloudellinen tuki tai lastenhoidossa tai kotitöissä, on poikkeuksellisen yleistä. Luottamus eri yhteiskunnallisiin instituutioihin näyttäytyy sen sijaan suhteellisen vähäisenä (Kuvio 5): esimerkiksi luottamusta kunnan päätöksentekoon koki 27 prosenttia miehistä ja 38 prosenttia naisista, julkisiin terveyspalveluihin 44 prosenttia miehistä ja 39 prosenttia naisista, ja julkisiin sosiaalipalveluihin 39 prosenttia miehistä ja 31 prosenttia naisista (kts. myös luku 2.2 oikeuslaitoksen ja poliisin osalta). Myös luottamus yleisesti ottaen toisiin ihmisiin oli vähäistä: vain 53 prosenttia nuorista romanimiehistä ja 33 prosenttia nuorista romaninaisista koki luottamusta toisiin ihmisiin.

Kuvio 5. Eri tahoihin täysin tai lähes täysin luottamusta kokevien osuus 18–29-vuotiaiden romanien osuus sukupuolittain (%). Lähde: Romanien hyvinvointitutkimus 2018, THL

Toimenpidesuosituksia

- Tyttöjen, syntyperästä riippumatta, lisäksi ulkomaalaistaustaisten poikien ja nuorten miesten tilanne osattomuutta, yksinäisyyttä ja kuulumattomuutta kokevina herättää huolta. Näihin on tärkeää vaikuttaa monitasoisesti ja -sektorisesti syrjäytymisen välttämiseksi.
- Etnisten vähemmistöjen luottamuksen rakentamiseen panostaminen erilaisia yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan on tärkeää ja siihen tulee panostaa erityisesti paikallistasolla.
- Erilaisten organisaatioiden, erityisesti valtiollisten toimijoiden, olisi tärkeää osoittaa voimavaroja saamelaisväestön tilanteen parantamiselle ja esimerkiksi edesauttaa saamelaiskäräjälain uudistamisen sekä totuus- ja sovintotyöskentelyn etenemistä.
- Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tietoja lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta on mahdollista lisätä useista kansallisista tietolähteistä.

2.7 Toimeentulo ja ihmisarvoinen työ

Ydinviestit

- Taloudelliset haasteet ja lapsiperheköyhyys ovat yleisiä kulttuurisesti moninaisissa perheissä. Pienituloisuudessa kasvaminen ja eläminen voi heikentää lapsen ja nuoren mahdollisuuksia hyvinvointiin monin eri tavoin, esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien ja erilaisten palvelujen saannin kautta.
- Monilla etnisillä vähemmistöillä esiintyy työelämässä haasteita: esimerkiksi nuorten romaniaikuisten työelämään pääsy on haastavaa ja esimerkiksi Afrikasta ja Lähi-idästä Suomeen muuttaneet miehet kokevat työelämässä runsaasti syrjintää.

Jokaisella on lain mukaan oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Jos ihminen ei pysty hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on hänellä oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso. Tukea saatetaan tarvita esimerkiksi työttömyyteen, sairastumiseen tai työkyvyttömyyteen, huoltajan menetykseen, lapsen syntymään tai vanhuuteen liittyvissä elämäntilanteissa, joissa jokaisella on oikeus perustoimeentulon turvaan.

Perusoikeusseuranta.fi-sivustolla kuvataan esimerkiksi lapsiperheköyhyyden ja köyhyyskokemusten kehitystä ajassa, mutta lasten ja nuorten etniseen yhdenvertaisuuteen liittyvää tietoa sivustolla ei ole saatavilla. Sivusto tarjoaa tietoa myös työikäisten työllisyysasteesta väestöryhmittäin. Erityisesti vieraskielisten naisten työllisyysaste jää matalammaksi kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvilla naisilla, mutta nuorten ikäryhmästä sivustolla ei tietoa ole erikseen saatavilla. Sivusto tarjoaa myös kattavasti tietoa työelämäsyrynnästä, mutta myös siitä tiedot nuorten ikäryhmästä vielä puuttuvat.

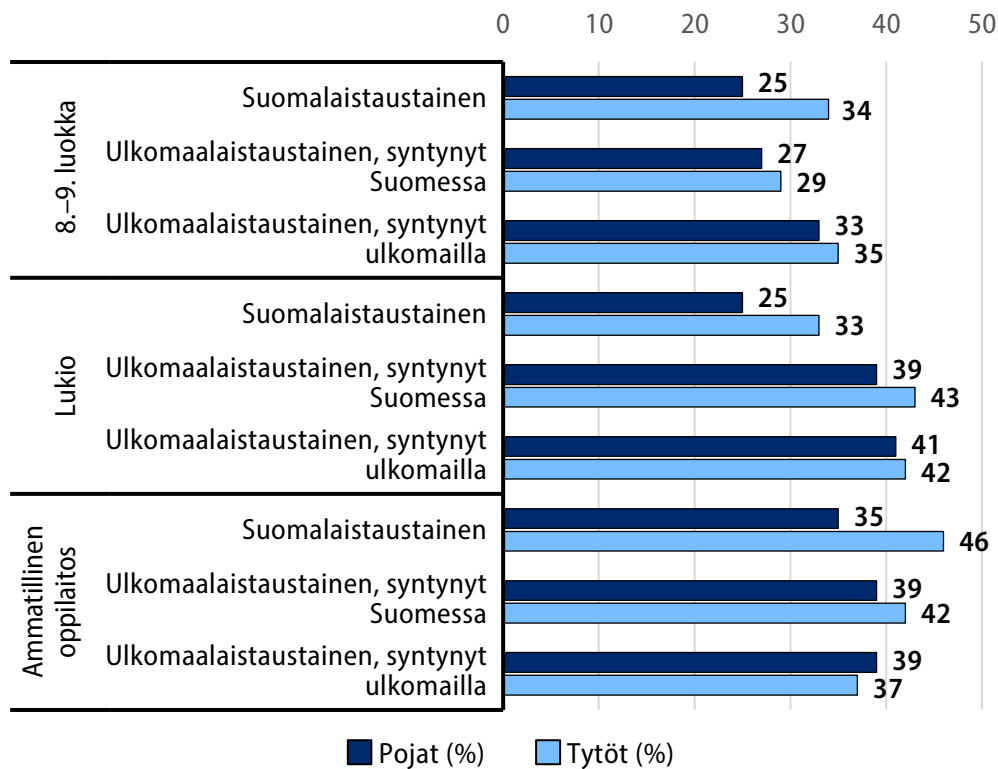
Toimeentulosta ja työelämästä on kuitenkin Suomessa jo jonkin verran tutkimustietoa nuorten ikäryhmän ja etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmista. Kotoutumisen indikaattorit -tietokannan mukaan ulkomaalaistaustainen lapsi asuu pienituloisessa perheessä yli neljä kertaa todennäköisemmin kuin suomalaisestaustainen lapsi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2025). Vuoden 2022 tilastojen mukaan lasten pienituloisuusaste (eli pienituloisissa asutokunnissa asuvat alle 18-vuotiaat) oli ulkomailla syntyneiden perheissä peräti 42 prosenttia, kun se oli suomalaisestaustaisissa perheissä ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten perheissä 10 prosenttia. Taustamaaryhmittäin tarkasteltuna vaihtelu on myös suurta: afrikkalaistaustaisista lapsista pienituloisissa asutokunnissa asuu peräti 51 prosenttia, kun eurooppalaistaustaisista vastaava osuus on 35 prosenttia.

Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimus osoittaa samansuuntaisia tuloksia (Kääriälä ym. 2020). Perheiden tulotasoissa on voimakkaita syntyperään liittyviä eroja, ja erityisen haavoittuvana näyttäytyvät ne perheet, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Kun näiden perheiden vanhempien mediaanitulot olivat 16 000 euroa, vastaavat määrät perheissä, joissa molemmat vanhemmat olivat Suomessa syntyneitä tai vain toinen vanhemmista oli ulkomailla syntynyt, olivat 52 000 ja 41 000 euroa. Pienituloisimmissa perheissä ovat kasvaneet lapset, joiden vanhemmat ovat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa. Myös toimeentulojaksot ja kotihoidon saaminen ovat yleisempiä sellaisissa perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Myös FinLapset-tutkimus osoittaa samansuuntaisia väestöryhmien välisiä eroja: yli 50 prosenttia ulkomaalaistaustaisista

äideistä ja isistä arvioi perheen taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi, kun Suomessa syntyneiden vanhempien perheissä osuus oli noin 40 prosenttia (Vuorenmaa ym. 2025).

Myös Kouluterveyskyselyn (THL 2023) tulokset osoittavat samansuuntaisia tuloksia: sekä Suomessa että ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista lukiolaisista 42 prosenttia koki perheensä taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi, kun suomalaistaustaisista näin koki harvempi, 30 prosenttia (Kuvio 6). Samansuuntainen mutta hieman pienempi ero esiintyi myös 8.–9.-luokkalaisilla: kokemus kohtalaisesta tai sitä huonommasta perheen taloudellisesta tilanteesta oli yleisintä ulkomailla syntyneillä nuorilla (34 %), kun Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla ja suomalaistaustaisilla osuus oli hieman matalampi (29 % ja 30 %). Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla syntyperäeroja ei sen sijaan esiintynyt: noin 40 prosenttia sekä suomalaistaustaisista että Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista koki perheen taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi. Ulkomaalaistaustaiset nuoret kokevat myös suomalaistaustaisia yleisemmin, että heitä kiinnostavat harrastukset ovat liian kalliita. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista ulkomaalaistaustaisista nuorista 38 prosenttia koki itseä kiinnostavat harrastukset liian kalliiksi, kun suomalaistaustaisista vastaava osuus oli 28 prosenttia. Peruskoulussa ja lukiossa ulkomaalaistaustaisista noin kolmannes ja suomalaistaustaisista noin neljännes koki itseä kiinnostavat harrastukset liian kalliiksi. Myös FinLapset-tutkimuksen tulokset kuvaavat samaa (Vuorenmaa ym. 2025). Muualla kuin Suomessa syntyneet vanhemmat kokivat perhettä kiinnostavat vapaaajan toiminnot liian kalliiksi: äideistä näin koki 43 prosenttia ja isistä 40 prosenttia, kun kaikkia vanhempia koskevat vastaavat osuudet olivat 31 ja 27 prosenttia.

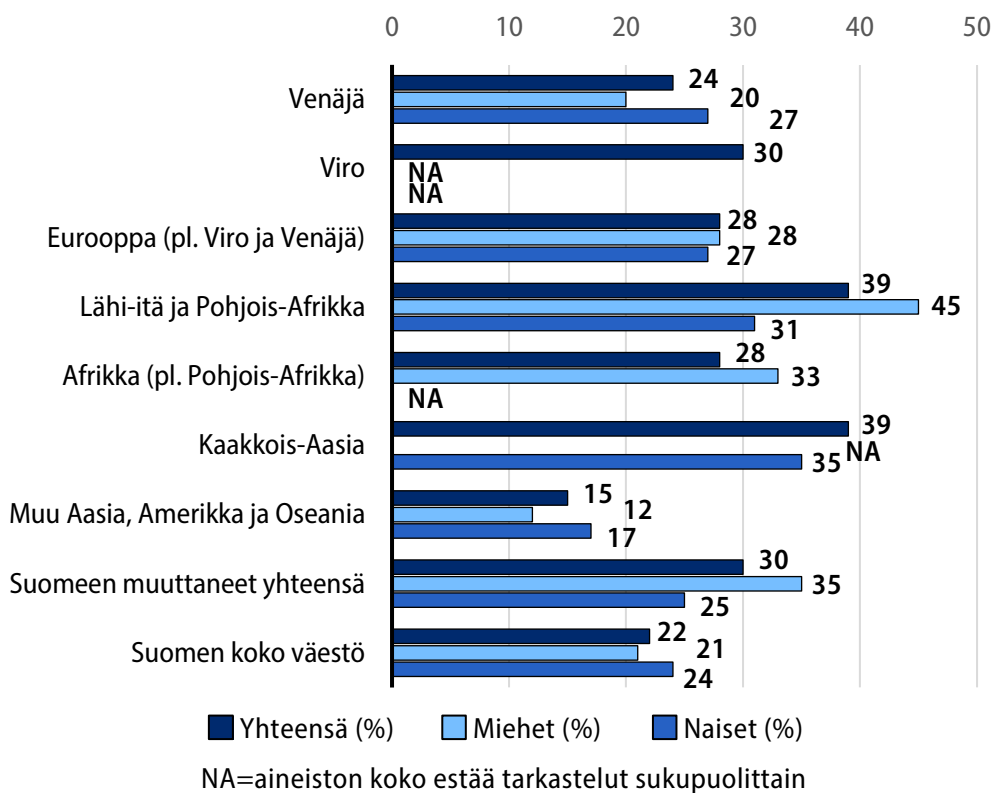
Kuvio 6. Perheen taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

MoniSuomi-tutkimuksen mukaan 20–29-vuotiaissa Suomeen muuttaneissa on enemmän köyhyyttä kokevia kuin samanikäisissä koko Suomen väestössä (Parikka & Kestilä 2023; Kuvio 7). Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista 30 prosenttia oli viimeksi kuluneen vuoden aikana pelännyt ruoan loppuvan ennen kuin saa rahaa ostaakseen sitä lisää, kun vastaava osuus koko Suomen samanikäisessä väestössä oli vähemmän, 22 prosenttia. Nuorissa miehistä tämä ero näkyi vielä vahvemmin kuin naisissa: Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista miehistä peräti 35 prosenttia oli viimeksi kuluneen vuoden aikana pelännyt ruoan loppumista, kun vastaava osuus samanikäisissä miehistä koko väestössä oli 21 prosenttia. Esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa miehistä tämä osuus oli peräti 45 prosenttia. Venäjältä Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista naisista puolestaan peräti 39 prosenttia oli jättänyt rahanpuutteen vuoksi käymättä lääkärissä viimeksi kuluneen vuoden aikana, kun vastaava osuus samanikäisissä koko väestön naisissa oli 23 prosenttia. Myös FinLapset-tutkimuksen mukaan viidennes ulkomaalaistaustaisista isistä ja äideistä oli joutunut tinkimään ruoasta ja lääkkeistä, kun Suomessa syntyneistä vanhemmista osuudet olivat pienempiä (Vuorenmaa

ym. 2025). Ulkomailla syntyneiden vanhempien tulotason voi toki olettaa nousevan Suomessa vahvemmin kuin Suomessa syntyneiden, mutta silti näiden perheiden taloudellisiin haasteisiin on syytä kiinnittää huomiota.

Kuvio 7. Ruoan loppumista ennen rahan saamista ostaakseen lisää pelänneiden osuus syntyperittäin ja sukupuolittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

Köyhyyskokemusten on havaittu olevan huomattavan yleisiä myös Suomen 18–29-vuotiaassa romaniväestössä: Ruoan loppumista viimeksi kuluneen vuoden aikana oli joutunut pelkäämään 39 prosenttia miehistä ja 54 prosenttia naisista, lääkkeiden ostosta tinkimään joutuneita oli 15 prosenttia miehistä ja 29 prosenttia naisista, ja rahan puutteen vuoksi lääkärissä käymättä jättämistä raportoi 17 prosenttia miehistä ja 16 prosenttia naisista (Martelin ym. 2018a). Myös Suomen Romaniyhdistyksen teettämässä kyselyissä köyhyys näyttäytyy nuorten romanien arjessa yhtenä heidän suurimmista huolenaiheistaan (Choi & Elenius 2024).

Aineistonkuvaus: Romanien hyvinvointitutkimus (Roosa)

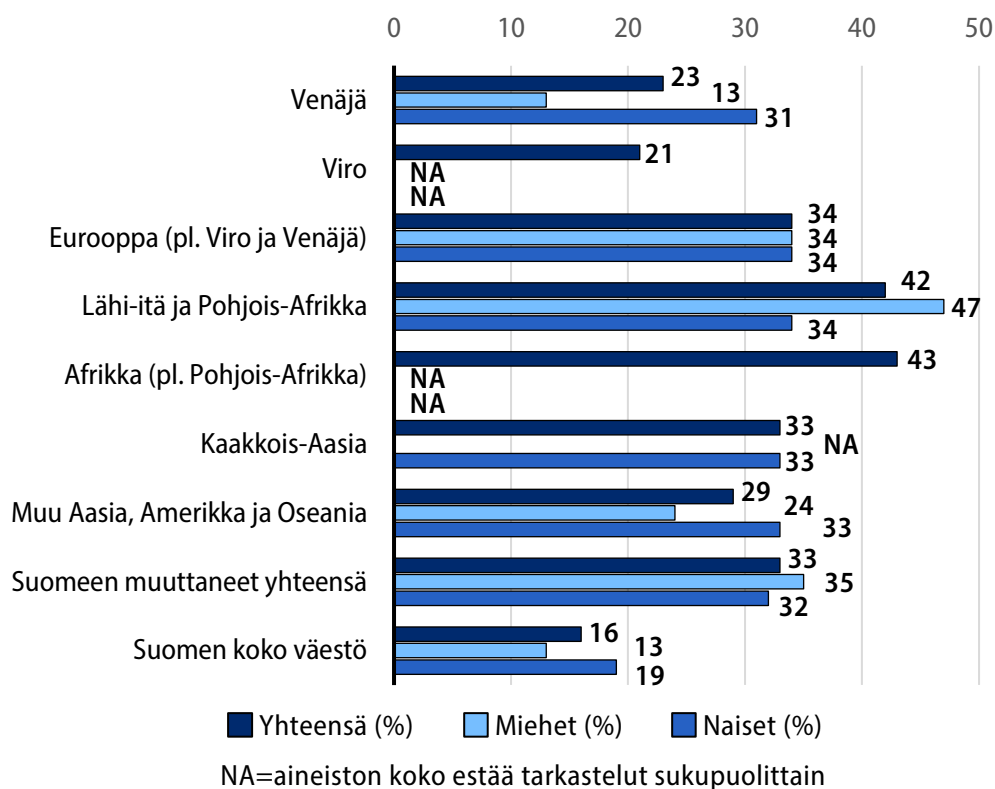
Romanien hyvinvointitutkimus (Roosa) on THL:n toteuttama väestötutkimus Suomen romaniväestön terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelujen käytöstä. Tutkimuksen aineistonkeruuseen sisältyi terveystarkastus ja haastattelu tai kysely. Tutkimukseen pystyivät osallistumaan Suomessa asuvat itsensä romaniksi identifioimat aikuiset useilla paikkakunnilla. Tiedonkeruu toteutettiin vuosina 2017–2018. Tutkimukseen osallistui 365 henkilöä ja tutkimuksen tuloksista on saatavilla 18–29-vuotiaiden ikäryhmätiedot.

MoniSuomi-tutkimuksen mukaan Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista työelämässä oli 54 prosenttia, opiskelemassa 27 prosenttia, ja näiden ulkopuolella 19 prosenttia (Nykänen & Kuusio 2023). Koko väestön samanikäisten osalta työelämässä olevien osuus oli samansuuruinen (52 %), mutta opiskelevien osuus suurempi (35 %). Suomeen muuttaneiden osalta naisissa työelämässä olevien osuus oli miehiä selvästi pienempi (44 % ja 62 %), mutta opiskelevien osuus puolestaan suurempi (32 % ja 22 %). Suomen nuoren romaniväestön keskuudessa työttömyys on huomattavan yleistä: Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista ansiotyössä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana oli ollut 24 prosenttia naisista ja 32 prosenttia miehistä, ja työttöminä tutkimuksen hetkellä oli 52 prosenttia miehistä ja 49 prosenttia naisista (Martelin ym. 2018a).

Syrjintäkokemukset työelämässä ovat huomattavasti yleisempiä Suomeen muuttaneilla nuorilla aikuisilla kuin samanikäisillä koko Suomen väestössä (Castaneda & Kuusio 2023; Kuvio 8). MoniSuomi-tutkimuksen tuloksista ilmenee, että syrjintää työelämässä viimeksi kuluneen vuoden aikana oli kokenut 33 prosenttia 20–29-vuotiaasta Suomeen muuttaneesta työssä olleesta tai työtä hakeneesta väestöstä, kun vastaava osuus Suomen samanikäisestä koko väestöstä oli huomattavasti matalampi, 16 prosenttia. Tämä syntyperään liittyvä ero näkyy sekä nuorilla miehillä että naisilla, mutta nuoria miehiä tarkasteltaessa ero on vielä suurempi: peräti 35 prosenttia 20–29-vuotiaista Suomeen muuttaneista miehistä oli kokenut syrjintää työelämässä viimeksi kuluneen vuoden aikana, kun vastaava osuus koko väestön saman ikäisistä miehistä oli 13 prosenttia. Myös syntymämaa vaikuttaa vahvasti syrjintäkokemusten esiintymiseen: esimerkiksi Afrikan ja Lähi-idän maista Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista syrjintäkokemuksia työelämässä oli esiintynyt peräti 42–43 prosentilla viimeksi kuluneen vuoden aikana. Nämä osuudet ja syntyperään

pohjautuvat erot ovat suuria. Myös Suomen Romaniyhdistyksen teettämässä kyselyissä rasismi näyttöytyy suurena nuorten romanien työelämään pääsyn esteenä (Choi & Elenius 2024).

Kuvio 8. Syrjintää työssä tai työnhaussa viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneiden osuus (työssä olleista tai työtä hakeneista) syntyperittäin ja sukupuolittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

Toimenpidesuosituksia

- Erot taloudellisissa haasteissa väestöryhmien välillä paitsi ilmentävät itsessään eriarvoisuutta, mutta niillä on myös rakenteellisesti eriarvoistavia heijastusvaikutuksia: lapsuudenperheessä koettu köyhyys voi heijastua moniin epäsuotuisiin elinoloihin ja huono-osaisuuden riskitekijöihin myös myöhemmän elämänkulun aikana. Lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi tulisi huolehtia, että perusturva ja lapsiperheiden etuudet ovat riittäviä.

- Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten aikuisten työelämäosallisuuden tukeminen on tärkeää, erityisesti kaikkein alttiimmin syrjintää työelämässä kohtaavien ryhmien osalta (esim. Afrikasta ja Lähi-idästä Suomeen muuttaneet miehet sekä romanit). Työelämän syrjimättömiä käytäntöjä ja aktiivista antirasismia tulisi tietoisesti vahvistaa monipuolisilla toimenpiteillä, kuten työpaikkojen diversiteetin määrätietoisella vahvistamisella sekä rekrytointi- ja työskentelykäytäntöjen kehittämällä.
- Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tietoja lasten ja nuorten toimeentulon ja työelämän etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta on mahdollista lisätä useista kansallisista tietolähteistä.

2.8 Sivistys ja koulutus

Ydinviestit

- Nuorten koulutuspolut erkanevat voimakkaasti heidän syntyperänsä ja etnisen taustansa mukaan: etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret menestyvät opinnoissaan suomalaistaustaisia tai pääväestöön kuuluvia heikommin ja joutuvat hakemaan koulutuspolkuaan enemmän. Verrattaessa samanlaisissa sosioekonomisissa lähtökohdissa olevia nuoria, osa koulutukseen liittyvistä syntyperän mukaisista eroista kuitenkin kaventuvat.
- Syntyperään liittyvistä eroista huolimatta ulkomaalaistaustaiset lapset eivät kuitenkaan saa useammin yksilöllistä opetusta kuin suomalaistaustaiset lapset.
- Koulutustaso vaihtelee vahvasti väestöryhmästä toiseen: esimerkiksi Suomen nuorena romaniväestössä koulutustaso on varsin matala, kun taas turvapaikanhakijoilla verraten korkea.
- Etniset vähemmistöt kokevat kouluympäristössä syrjintää ja kiusaamista yleisemmin kuin suomalaistaustaiset tai pääväestöön kuuluvat.

Jokaisella Suomessa on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Jokaisella on myös, tietyin ehdoin, yhtäläinen mahdollisuus saada erityisten tarpeidensa ja kykujensä mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta ja kehittää itseään.

Perusoikeus seuranta.fi-sivustolla kuvataan väestöryhmittäisiä tietoja aloitetun koulutuksen loppuun suorittaneista. Esimerkiksi vuoden 2021 tuloksista ilmenee, että aloitetun lukiokoulutuksen loppuun suorittaa vain 65 prosenttia Suomeen muuttaneista pojista, kun vastaava osuus Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista on 77 prosenttia ja suomalaista syntyperää olevista pojista 89 prosenttia. Syntyperään liittyvät erot ovat siis lukion keskeyttämisessä merkittäviä. Tyttöjen osalta tulokset ovat osittain samansuuntaisia, joskaan erot eivät ole yhtä suuria: vastaavat osuudet ovat 72, 89 ja 91 prosenttia. Ammatillisen toisen asteen koulutuksen osalta erot eivät ole yhtä suuria, mutta etenkin poikien osalta samansuuntaisia. Ylemmän korkeakoulututkinnon aloittaneista sen loppuun suorittaa puolestaan päinvastoin useammin Suomeen muuttaneet opiskelijat: heissä miehistä 73 prosenttia ja naisista 76 prosenttia suorittaa tutkinnon loppuun, siinä missä vastaavat osuudet ovat suomalaista syntyperää olevilla miehillä 46 prosenttia ja naisilla 60 prosenttia, ja Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla miehillä 39 prosenttia ja naisilla 46 prosenttia. Suomeen muuttaneiden korkeat osuudet tutkinnon loppuun suorittaneista voivat selittyä Suomeen varta vasten korkeakouluun opiskelemaan tulevilla henkilöillä. Alemman korkeakoulututkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon osalta vastaavia suuria väestöryhmittäisiä eroja ei esiinny. Perusoikeus seuranta.fi-sivustolla kuvataan myös tuloksia työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien (NEET) nuorten osuuksista, koulukiusaamisesta sekä syrjäytymiskokemuksista kouluympäristössä ja vapaa-ajalla, mutta näitä tuloksia ei sivustolla ole saatavilla etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Näitä tietoja on kuitenkin Suomessa jo jonkin verran saatavilla muista lähteistä. Esimerkiksi Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimuksessa nuorista, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, kolme prosenttia ei saanut toisen asteen opiskelupaikkaa siinä missä niistä nuorista, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa, osuus oli noin kolmanneksen eli reilun prosentin (Kääriälä ym. 2020). Syntyperä oli yhteydessä myös toiveiden mukaisesti toisen asteen opintoihin pääsyyn: niistä nuorista, joiden vanhemmista molemmat olivat syntyneet Suomessa, peräti 86 prosenttia pääsi toivomaansa oppilaitokseen ja niistä nuorista, joiden vanhemmista toinen oli syntynyt ulkomailla, osuus oli lähes yhtä suuri, 82 prosenttia, mutta sen sijaan niistä nuorista, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä, osuus oli huomattavasti matalampi, 71 prosenttia. Eroja esiintyi myös vanhempien syntymämaiden mukaan: niistä nuorista, joiden kumpikin vanhempi oli syntynyt Lähi-idässä tai Afrikassa, vain 63 prosenttia pääsi toiveidensa mukaisesti opintoihin. On tosin tärkeää huomioida, että näihin tuloksiin

vaikuttaa myös eri syntyperäryhmien erilainen alueellinen jakautuminen: esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on ylipäättään vaikeampaa päästä toiveiden mukaiseen opiskelupaikkaan, ja pääkaupunkiseudulla asuu suhteessa enemmän ulkomaalais-taustaisia nuoria. Osa syntyperän mukaisista eroista selittyy siis myös syntyperästä riippumattomilla alueellisilla vaihteluilla.

Joskus esiintyvien ennakkoluulojen vastaisesti Suomeen saapuvilla nuorilla turvapaikanhakijoilla koulutustausta ei ole huomionarvoisen matala: Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa 18–29-vuotiaista juuri Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista vain kolmella prosentilla ei ole koulutustaustaa, 46 prosentilla on lukio- tai ammatillinen koulutus ja 28 prosentilla on korkea-koulututkinto (Skogberg ym. 2019). 13–17-vuotiaista lapsista 82 prosentilla ja 7–12-vuotiaista 93 prosentilla oli vastaava määrä kouluvuotia kuin samanikäisillä Suomessa koulua käyneillä lapsilla keskimäärin.

Aineistonkuvaus: Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (TERTTU)

Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (TERTTU) on toistaiseksi Suomen laajin turvapaikanhakijoita koskeva väestötutkimus. Se tuotti terveystarkastus- ja haastattelumenetelmillä kattavaa tietoa vuoden 2018 aikana Suomesta turvapaikkaa hakeneiden aikuisten ja lasten terveyden ja hyvinvoinnin tilasta, terveyden riskitekijöistä sekä palvelutarpeista Suomessa. Tutkimuksen toteutti THL. Tutkimukseen kutsuttiin kaikki tutkimusjakson aikana Suomeen tulleet ja tutkimuksen otantakriteerit täyttäneet turvapaikanhakijat. Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia tarkasteltiin 0–6- (n=140), 7–12- (n=96), 13–17- (n=67) ja 18–29-vuotiaiden ikäryhmissä.

Suomen nuorena romaniväestössä koulutustason on puolestaan havaittu olevan matala: Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista roma-neista perusasteen jälkeinen tutkinto oli miehistä vain 48 prosentilla ja naisista 45 prosentilla (Martelin ym. 2018a). Suomen Romaniyhdistyksen teettämät kyselyt osoittavat samaa suuntaa romaninuorten matalasta koulutustasosta (Choi & Elenius 2024). Hyvä tai erinomainen lukutaito oli vain 73 prosentilla miehistä mutta 92

prosentilla naisista (Martelin ym. 2018a). Osuudet olivat siis matalia, mutta onneksi huomattavasti korkeampia kuin vanhemmissa ikäluokissa (esim. yli 54-vuotiaissa miehissä 49 prosenttia ja naisissa 61 prosenttia).

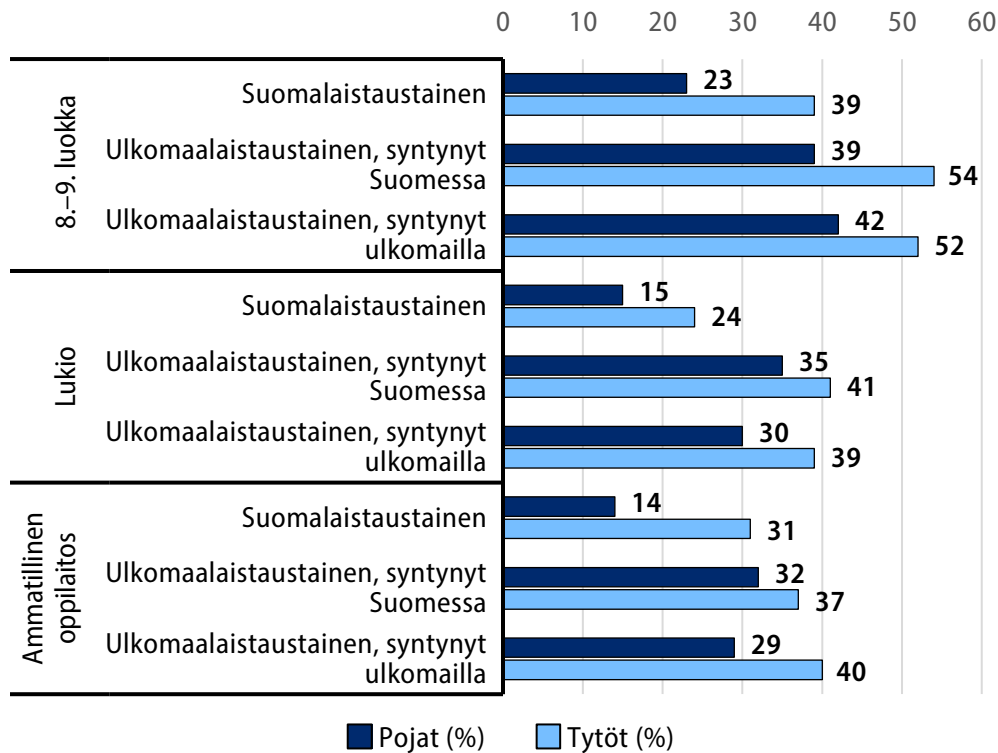
Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimuksessa tarkasteltiin myös peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvon eroa syntyperän mukaan (Kääriälä ym. 2020). Tulokset osoittivat, että niiden lasten, joiden kumpikin vanhempi oli syntynyt ulkomailla, koulumenestys oli heikompa kuin niillä lapsilla, joiden vanhemmat olivat syntyneet Suomessa tai vain toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla. Erot eivät puolestaan olleet yhtä suuria niiden lasten osalta, joiden vanhemmat olivat syntyneet Suomessa tai vain toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla. Esimerkiksi lukuaineiden keskiarvoksi yli kahdeksan sai 58 prosenttia lapsista, joiden kumpikin vanhempi oli Suomessa syntynyt, 52 prosenttia lapsista, joiden toinen vanhempi oli ulkomailla syntynyt, mutta vain 40 prosenttia lapsista, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä. Samansuuntaisesti alle seitsemän keskiarvon sai 27 prosenttia lapsista, joiden kumpikin vanhempi oli Suomessa syntynyt, 30 prosenttia lapsista, joiden toinen vanhempi oli ulkomailla syntynyt, ja 33 prosenttia lapsista, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä. Erot esiintyivät sekä tytöillä että pojilla. Tyttöjen koulumenestys oli kaikkiaan hieman parempi kuin poikien, syntyperästä riippumatta, mutta tyttöjen osalta erot syntyperän mukaan olivat hieman suuremmat kuin pojilla. Esimerkiksi yli yhdeksän keskiarvon sai 22 prosenttia tytöistä, joiden kumpikin vanhempi oli syntynyt Suomessa, 18 prosenttia tytöistä, joiden toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla, mutta vain 12 prosenttia tytöistä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Alle seitsemän keskiarvon taas sai 18 prosenttia tytöistä, joiden kumpikin vanhempi oli syntynyt Suomessa, 20 prosenttia tytöistä, joiden toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla, mutta peräti 28 prosenttia tytöistä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Myös maaryhmien välillä oli eroja: esimerkiksi vähiten yli yhdeksän keskiarvoja saivat lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Lähi-idässä tai Afrikassa.

Nuorten koulutuspolut erkanevat siis voimakkaasti heidän syntyperänsä ja etnisen taustansa mukaan: ulkomaalaistaustaiset ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret menestyvät opinnoissa suomalaistaustaisia tai pääväestöön kuuluvia heikommin ja joutuvat hakemaan koulutuspolkujaan enemmän ja keskeyttävät ne useammin. Vanhempien toimeentulotuen saanti ja lasten peruskoulumenestyksen välisen yhteyden tarkastelu tarkentaa kuitenkin kiinnostavalla ja tärkeällä tavalla tätä kuvaa. Samassa Kansallinen syntymäkohortti 1997 -tutkimuksessa havaittiin, että käänteinen yhteys toimeentulotulen saannin ja koulumenestyksen välillä on vahva ja hyvin samansuuntainen riippumatta nuorten vanhempien syntyperästä (Kääriälä ym. 2020). Verrattaessa samanlaisissa sosioekonomisissa lähtökohdissa

olevia nuoria, koulutukseen liittyvät syntyperän mukaiset erot kaventuvat. Tulokset kääntyvät syntyperän mukaan tarkasteltujen ryhmien välillä osittain jopa päällelleen: kun tarkasteluun otetaan mukaan toimeentulotuen saanti, niiden lasten koulumenestys on parempi, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, kuin niiden lasten, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Tämä tulos kertoo siitä, että vanhempien syntyperä ei ainakaan yksin tuota eroa lasten ja nuorten koulumenestykseen, vaan siihen vaikuttaa perheen sosioekonominen asema. Samalla on kuitenkin tärkeää muistaa, että ulkomaalaistaustaisten lasten perheistä suurempi osa on sosioekonomisesti heikommassa asemassa kuin suomalaistaustaisten lasten perheistä (kts. tarkemmin luku 2.7). Kiinnostavasti, saman tutkimuksen mukaan lapset, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, eivät olleet kuitenkaan saaneet useammin yksilöllistä opetusta kuin lapset niissä perheissä, joissa molemmat aikuiset olivat Suomessa syntyneitä.

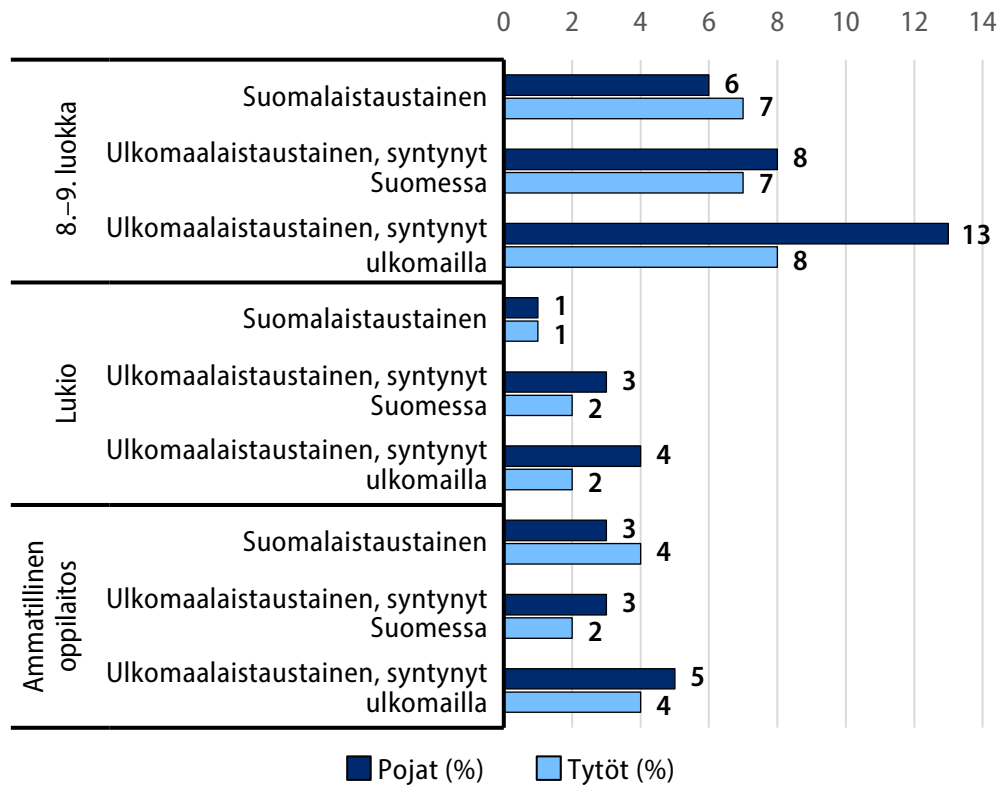
Kouluterveyskyselyn (THL 2023) tulosten perusteella yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevien nuorten syrjinnän kokemukset koulussa tai vapaa-ajalla ovat ylipäänsä huomattavan yleisiä, mutta niissä esiintyy myös syntyperän mukaisia eroja (Kuvio 9). Suomalaistaustaisista 8–9.-luokkalaisista syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla kokee lähes kolmannes oppilaista, 31 prosenttia, ja vastaava osuus ulkomaalaistaustaisista nuorista, sekä Suomessa että ulkomailla syntyneistä, on peräti 47 prosenttia. Kokemukset syrjinnästä ovat yleisimpiä 8.–9.-luokkalaisista Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla tytöillä, joista jopa 54 prosenttia kokee syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla. Toisen asteen osalta tulokset ovat samansuuntaisia, joskaan eivät aivan yhtä yleisiä: lukiossa ulkomaalaistaustaisista nuorista syrjintää koki yli kolmannes, Suomessa syntyneistä 38 prosenttia ja ulkomailla syntyneistä 35 prosenttia, kun suomalaistaustaisista sitä koki noin viidennes, 20 prosenttia. Ammatillisessa koulutuksessa tulokset olivat samansuuntaisia: Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 34 prosenttia ja ulkomailla syntyneistä 33 prosenttia koki syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla, kun vastaava osuus suomalaistaustaisista oli 21 prosenttia.

Kuvio 9. Syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla kokeneiden osuus syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

Saman tutkimuksen mukaan myös koulukiusaamisessa esiintyy samanlaisia syntyperän mukaisia eroja (Kuvio 10): 8.–9.-luokkalaisista koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa joutuvat yleisimmin ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset pojat: heistä 13 prosenttia kokee viikoittaista koulukiusaamista, kun vastaava osuus suomalaistaustaisista pojista on alle puolet, kuusi prosenttia, ja ulkomailla syntyneistä tytöistä kahdeksan prosenttia (THL 2023). 8.–9.-luokkalaisista myös koulukiusaamiseen vähintään kerran viikossa osallistuneissa ulkomailla syntyneiden poikien osuus on suurempi (11 %) verrattuna Suomessa syntyneisiin poikiin (7 %) tai erityisesti suomalaistaustaisiin poikiin (3 %). Tytöillä kiusaamiseen osallistuminen on selvästi poikia harvinaisempaa, mutta heistäkin ulkomailla syntyneet tytöt raportoivat useammin (3 %) osallistuvansa kiusaamiseen viikoittain Suomessa syntyneisiin ulkomaalaistaustaisiin (2 %) ja suomalaistaustaisiin tyttöihin (1 %) nähden.

Kuvio 10. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa olevien osuus syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

Romanilasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista kartoittaneessa selvityksessä 11–17-vuotiailta romanilapsilta kysyttiin, mitkä asiat heidät teki surulliseksi (Weckström ym. 2023b). Yleisin vastaus liittyi kiusaamiseen, syrjintään ja rasismiin. Sen toi vastauksissaan esiin 26 prosenttia vastanneista. Heillä ei ollut myöskään vahvaa tunnetta siitä, että opettajat puuttuisivat heidän kokemaansa syrjintään koulussa. Romanilasten esiin nousseita toiveita koulun kehittämiseksi oli yksilöllisen tuen saaminen, syrjintään puuttuminen ja kaikkien kohtaaminen tasa-arvoisesti. Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista 29 prosenttia miehistä ja 34 prosenttia naisista oli kokenut lapsuudessaan koulukiusaamista (Martelin ym. 2018c). Saamelaislasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista koskevassa raportissa 11–17-vuotiaat saamelaislapset kertoivat, että heidän elämäänsä voisi koulussa parantaa puhumalla saamelaisuudesta ja lisäämällä tietoa saamelaisten kulttuurista, saamenkielistä oppimateriaalia sekä päteviä opettajia (Weckström ym. 2023a).

88 prosenttia kouluista seuraa suunnitelmallisesti oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia kirjaamalla ja tilastoimalla kaikki havaitut kiusaamis- ja väkivaltatapaukset (Helenius ym. 2022). Oppilaaseen kohdistunutta rassistista syrjintää on huomattu ja kirjattu 19 prosentissa kouluista.

Toimenpidesuosituksia

- Koulutuksen yhtenä tehtävänä on tuottaa yhteiskunnallista tasa-arvoa, tarjota yhtäläisiä mahdollisuuksia lapsille ja nuorille heidän taustoistaan riippumatta ja kaventaa erilaisista perheiden tilanteista ja olosuhteista johtuvia yhteiskunnallisia eriarvoisuuksia. Lasten ja nuorten etnisyyden mukaisen koulutukseen liittyvän eriytymisen voidaan siis ajatella heijastavan yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteita ja puutteita, joihin olisi syytä panostaa. Eriytymisen kaventumiseksi olisi lisättävä resursseja kouluissa tuen saamiseksi sekä vanhempien tietoisuuden lisäämiseksi erityisesti nivelvaiheissa.
- Syrjivän kiusaamisen vastaisia toimia olisi systemaattisesti vahvistettava oppilaitosten toiminnassa ja oppilaitoksia olisi tärkeää tukea aktiivisen antirasistisen toimintakulttuurin vahvistamisessa. Kulttuuriset tarinat ja niiden vaikutukset yhteiskunnallisiin eriarvoisuuksiin esimerkiksi saamelaisten, romanien ja muiden rodullistettujen väestöryhmien asemassa olisi yleisen ymmärryksen kasvattamiseksi tärkeää olla vahvemmin esillä koulujen opetuksessa.
- Kaikki Suomeen eri syistä muuttavat ja Suomessa elävät olisi syytä nähdä osaavana yhteiskunnan voimavarana. Esimerkiksi nuorten turvapaikanhakijoiden koulutustausta on korkea. Tämä olisi syytä huomioida nykyistä vahvemmin esimerkiksi lakimuutoksia suunniteltaessa ja työelämäpolkujen kehittämistyössä.

2.9 Terveys, hyvinvointi ja ympäristö

Ydinviestit

- Voimakkaitakin syntyperän ja etnisyyden mukaisia eroja esiintyy lasten ja nuorten terveydessä, hyvinvoinnissa ja palvelujen saamisessa väestöryhmästä ja terveyden osa-alueesta riippuen. Monet terveyden ja hyvinvoinnin haasteet korostuvat joillakin etnisillä vähemmistöillä, esimerkiksi mielenterveysoireita esiintyy huomattavasti yleisemmin monilla ryhmillä kuin koko väestössä.
- Tytöt voivat poikia heikommin, syntyperästä riippumatta, monilla terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla, mutta pojista ulkomaalaistaustaisille kasaantuu monia terveyden ja hyvinvoinnin haasteita sekä vaikeuksia palveluihin pääsyssä suomalaistaustaisia poikia useammin.
- Palveluihin pääsyssä esiintyy monenlaisia haasteita. Esimerkiksi syrjintäkokemukset sosiaali- ja terveystalveissa ovat yleisempiä Suomeen muuttaneilla nuorilla kuin koko väestössä.

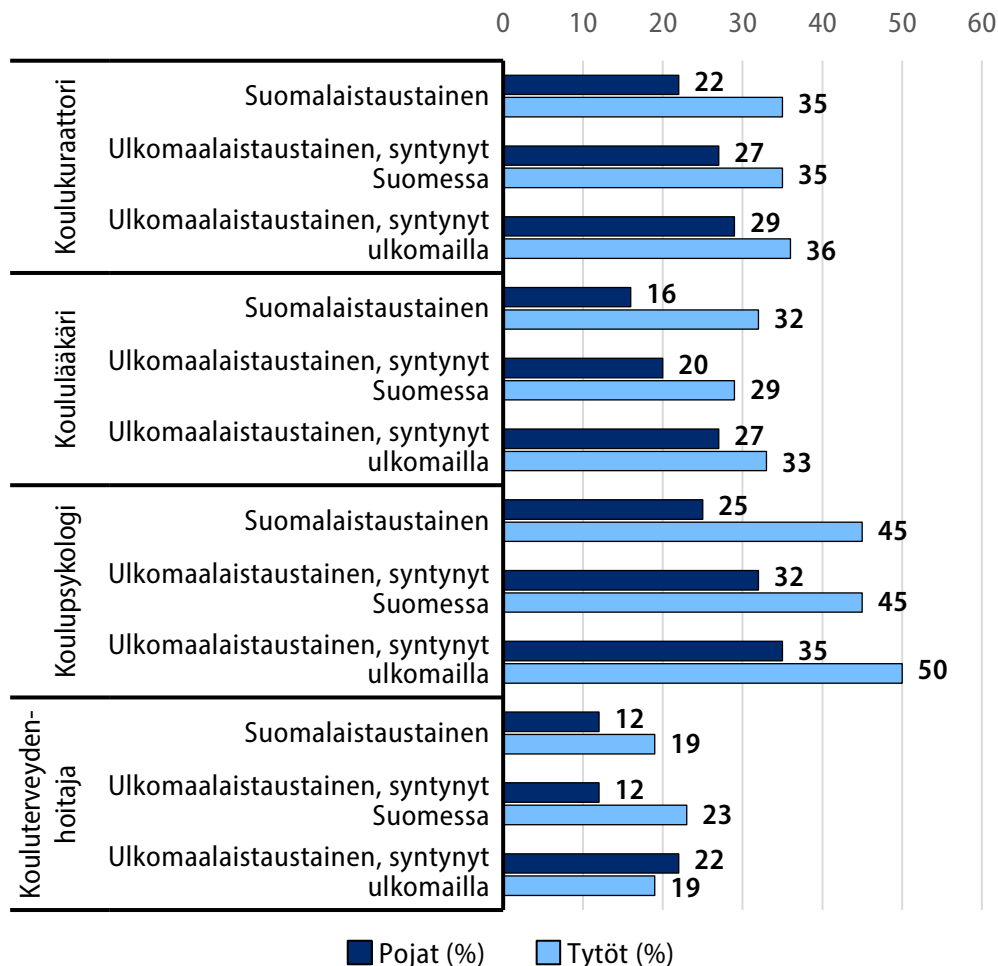
Julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä sekä turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalveut. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle myös oikeus asuntoon ja terveelliseen ympäristöön.

Perusoikeusseuranta.fi-sivusto tarjoaa runsaasti tietoa pääsystä perusterveydenhuoltoon ja erikoissairaanhitoon, kokemuksista riittävästä sosiaali- ja terveystalveuista ja väestön psyykkisestä kuormittuneisuudesta ja mielenterveystalveujen käytöstä. Näitä tietoja tarjotaan intersektionaalisesti esimerkiksi sukupuolittain, alueittain, ikäryhmittäin ja koulutustasoittain, muttei vielä lasten ja nuorten ikäryhmästä eikä etnistä taustaa huomioiden. Sivusto kuvaa myös esimerkiksi asunnottomien määrän laskua, muttei ikäryhmittäin eikä etnistä taustaa huomioiden.

Lasten ja nuorten palvelujen saavutettavuutta selvitettiin Kansallisen lapsistrategian raportissa (Majlander ym. 2023). Raportin mukaan vaikeudet päästä moniin palveluihin, esimerkiksi terveystalouteihin, ovat yleisiä erilaisiin vähemmistöihin ja haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla, kuten ulkomaalaistaustaisilla, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä, toimintarajoitteisilla sekä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla. Kouluterveyskyselyn (THL 2023) tuloksissa voi nähdä osin samansuuntaisia havaintoja. Erityisesti tytöt syntyperästä riippumatta kokevat yleisemmin, etteivät saa tukea ja apua hyvinvointiinsa koulun opettajilta tai oppilashuollon palveluilta silloin kun sitä tarvitsisivat. Poikien avun saamisen kokemukset vaihtelevat enemmän syntyperän mukaan siten, että ulkomailla syntyneillä avun ja tuen saamisen kokemus oli selvästi heikompi kuin suomalaistaustaisilla tai Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla pojilla.

Jopa 50 prosenttia 8.–9.-luokkalaisista ulkomailla syntyneistä tytöistä ja 45 prosenttia sekä Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista että suomalaistaustaisista tytöistä koki ettei ollut saanut apua tai tukea hyvinvointiinsa koulupsykologilta vuoden aikana (THL 2023; Kuvio 11). Pojista ulkomailla syntyneet kokivat yleisemmin (35 %), etteivät olleet saaneet koulupsykologilta apua tai tukea sitä tarvitessaan verrattuna Suomessa syntyneisiin ulkomaalaistaustaisiin (32 %) ja erityisesti suomalaisistaustaisiin (25 %) poikiin. Tytöistä noin kolmannes ei kokenut saavansa tukea tai apua koululääkäriltä hyvinvointiinsa, vaikka olisi tarvinnut. Ero poikien syntyperäluokissa oli tässäkin selkeä: ulkomailla syntyneistä pojista 27 prosenttia koki, ettei saanut tukea koululääkäriltä, kun suomalaistaustaisista pojista näin koki 16 prosenttia. Tytöistä lähes viidennes koki, ettei ollut saanut terveydenhoitajalta apua tai tukea hyvinvointiinsa sitä tarvitessaan, mutta kokemus oli yleisin Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla tytöillä (23 %). Pojilla ero oli jälleen suurempi syntyperän mukaan: ulkomailla syntyneistä pojista 22 prosenttia ei kokenut saavansa terveydenhoitajalta apua tai tukea sitä tarvitessaan, kun suomalaistaustaisista pojista 12 prosenttia koki näin. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset tytöt kokivat kaikista ryhmistä useimmin (36 %), etteivät olleet saaneet tarvitsemaansa apua kuraattorilta. Pojista ulkomaalaistaustaisilla (27–29 %) tämä kokemus oli yleisempi kuin suomalaistaustaisilla (22 %). Tytöistä suomalaistaustaiset (30 %) ja Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset (28 %) kokivat hieman ulkomailla syntyneitä tyttöjä (22 %) useammin etteivät olleet saaneet apua ja tukea hyvinvointiinsa opettajalta silloin kun sitä tarvitsi. Erityisesti ulkomailla syntyneet pojat kokivat, etteivät saaneet apua opettajalta lukuvuoden aikana, vaikka olisi sitä tarvinnut: heistä 24 prosenttia koki näin, kun osuus suomalaistaustaisilla pojilla oli 16 prosenttia.

Kuvio 11. Opiskeluterveydenhuollosta apua ja tukea vaille jäämistä (vaikka olisi sitä tarvinnut) kokeneiden osuus 8.–9.-luokkalaisista syntyperittäin, sukupuolittain ja opintoasteittain (%). Lähde: Kouluterveyskysely 2023, THL

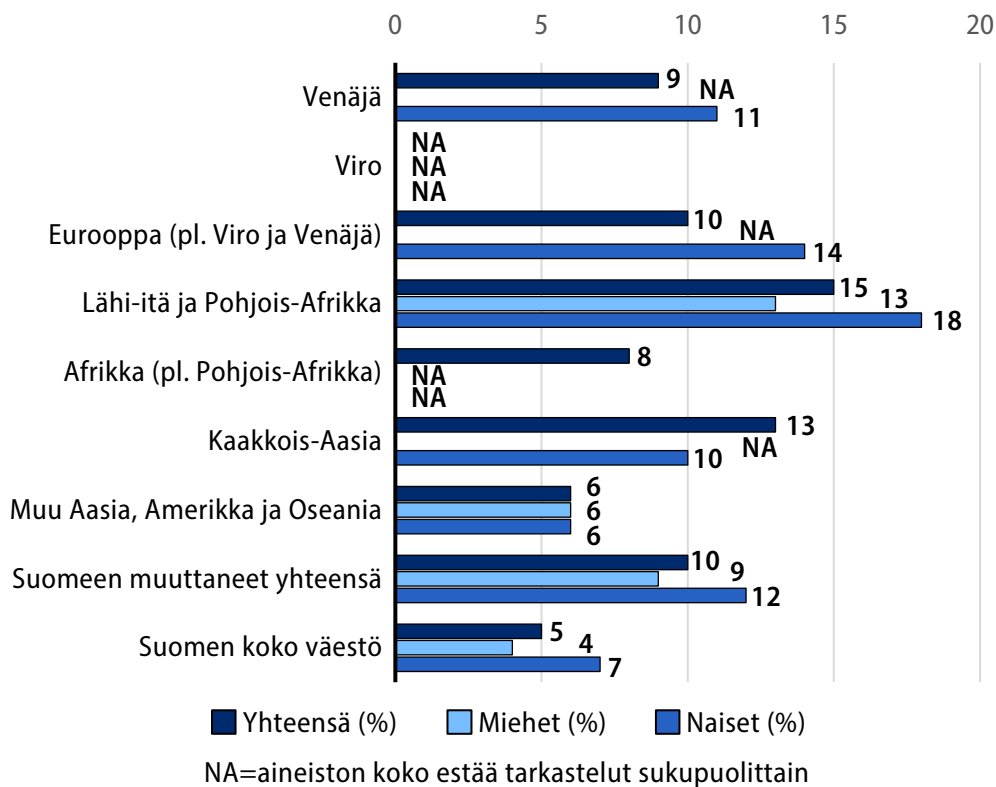

Saamelaislasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista tiedetään vasta varsin vähän. THL on tuottanut osana Kouluterveyskyselyä saamelaisalueen tulosten vertailun suhteessa muun Suomen tuloksiin (THL 2021). Tulokset eivät siis kosketa tarkasti saamelaisväestöä, sillä saamelaisalueella asuu muitakin kuin saamelaisia ja toisaalta valtaosa saamelaisista asuu kotiseutualueen ulkopuolella, mutta antavat silti suuntaa saamelaislasten ja -nuorten hyvinvoinnista. Tulokset osoittavat joi-tain kiinnostavia alueellisia eroja: esimerkiksi 4.–5.-luokkalaisista koulukuraattorilla oli asioinut 23 prosenttia saamelaisalueen lapsista siinä missä vastaava osuus koko Suomessa oli 14 prosenttia. Tutkimuksen eri ikäryhmissä itsensä yksinäiseksi kokevia oli saamelaisalueella asuvissa enemmän kuin muualla Suomessa.

Lapsilta ja nuorilta kysyttäessä sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsyyn liittyviä esteitä, he toivat esiin tiedon puutteen siitä, mihin palveluihin missäkin tilanteessa voi hakeutua (Majlander ym. 2023). Myös häpeään ja ahdistukseen liittyvät tunteet tunnistettiin yhdeksi esteeksi. Näitä voi parantaa tiedottamisen ymmärrettävyyden vahvistamisella ja avoimella keskustelulla. On todennäköistä, että samat syyt estävät myös ulkomaalaistaustaisia ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria palveluihin hakeutumisessa. Näiden lisäksi heillä voi olla myös muita syitä, kuten epäluottamusta palvelujärjestelmää kohtaan, mikä voi entisestään estää palveluihin hakeutumista.

MoniSuomi-tutkimuksen tulokset osoittavat, että syrjintäkokemuksissa sosiaali- ja terveyspalveluissa esiintyy samanlaista syntyperään liittyvää eriarvoisuutta kuin esimerkiksi työelämässäkin (kts. luku 2.7): syrjintää sosiaali- ja terveyspalveluissa viikoksi kuluneen vuoden aikana oli kokenut kymmenen prosenttia 20–29-vuotiaasta Suomeen muuttaneesta kyseisiä palveluja käyttäneestä väestöstä, kun vastaava osuus Suomen samanikäisestä väestöstä oli tästä vain puolet, viisi prosenttia (Castaneda & Kuusio 2023; Kuvio 12). Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneilla naisilla vastaava osuus oli peräti 18 prosenttia. Suomeen muuttaneiden 20–29-vuotiaiden kokeman syrjinnän yleisin peruste on syntyperä, etninen tausta tai ihonväri sekä uskonto, Suomen koko väestössä puolestaan sukupuoli (Castaneda ym. 2023).

Kuvio 12. Syjintää sosiaali- ja terveystalvaeluissa viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneiden osuus (talvaeluja käyttäneistä) syntyperittäin ja sukupuoliittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

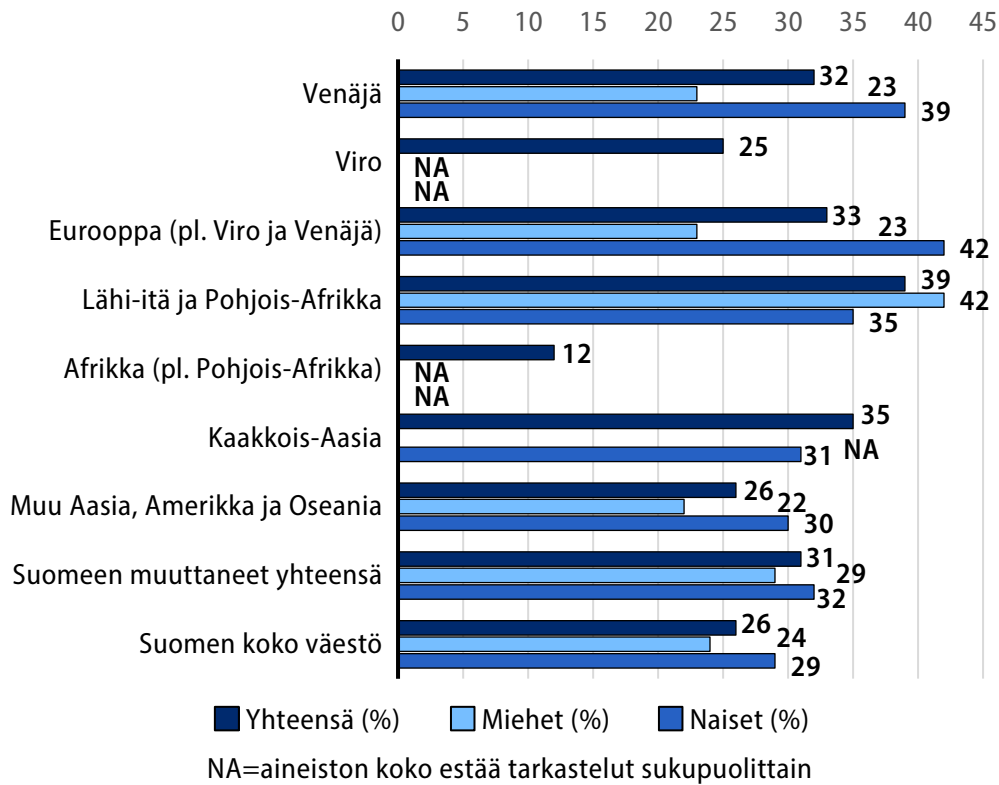

Kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokkalaiset tytöt voivat poikia heikommin monilla terveyden ja hyvinvoinnin mittareilla tarkasteltuna, syntyperästä riippumatta (Matikka ym. 2024). Tytöillä on esimerkiksi enemmän ahdistuneisuutta ja koulu-uupumusta kuin pojilla, sekä suomalais- että ulkomaalaistaustaisten osalta, ja tyttöjen tilanne kaipaavii kaikkiaan parannusta. Kuitenkin poikia tarkasteltaessa ulkomaalaistaustaisten poikien voidaan havaita voivan monin tavoin heikommin kuin suomalaistaustaisten poikien. Ulkomaalaistaustaiset pojat kokevat esimerkiksi kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta useammin (11–12 %) kuin suomalaistaustaiset pojat (7 %). Ulkomaalaistaustaisista pojista 15 prosenttia kokee koulu-uupumusta, suomalaistaustaisista pojista 11 prosenttia. Suomalaistaustaiset pojat ovat tyytyväisiä elämäänsä useammin (80 %) kuin Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset pojat (76 %) ja erityisesti ulkomailla syntyneet pojat (68 %). Suomalaistaustaisista pojista 78 prosenttia, Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista 76 prosenttia ja ulkomailla syntyneistä pojista 66 prosenttia kokee saavansa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee. Suomalaistaustaisista pojista 57 prosenttia, Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista 53 prosenttia, ja ulkomailla

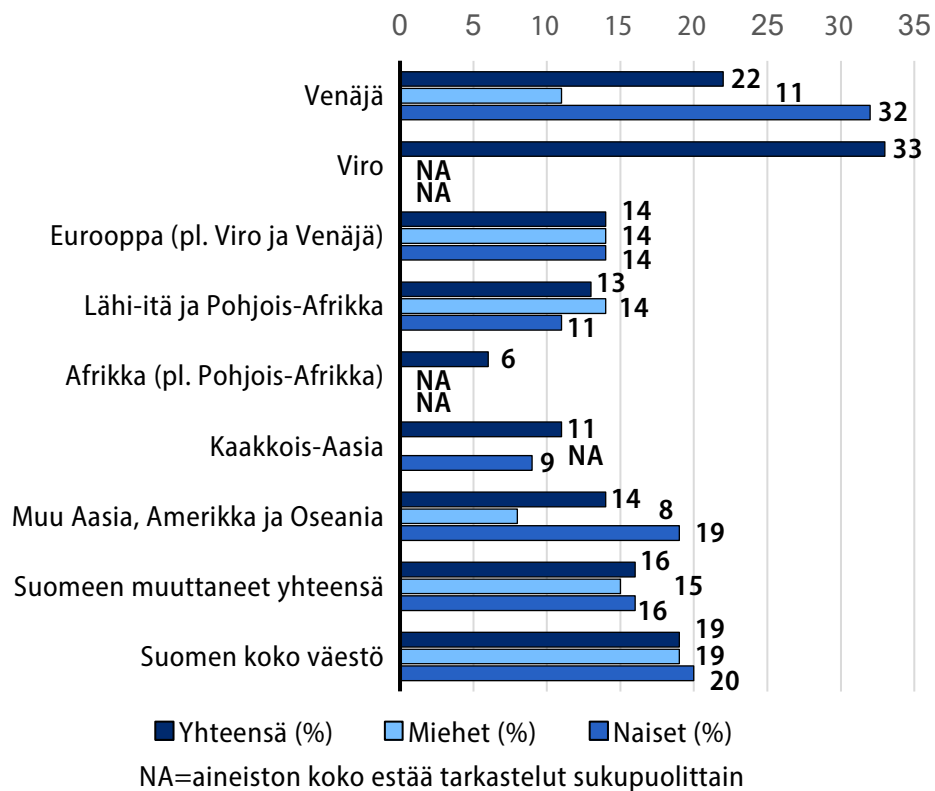
syntyneistä pojista vain 44 prosenttia kokee keskusteluyhteyden vanhempiensa kanssa hyväksi. Tämä ulkomaalaistaustaisten poikien heikko tilanne on linjassa turvattomuuteen ja osattomuuteen liittyvien tulosten kanssa (kts. luvut 2.1 ja 2.6).

MoniSuomi-tutkimuksen mukaan psyykkisen kuormittuneisuuden esiintyvyys ei eronnut merkittävästi Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden välillä, vaan molemmilla ryhmillä oireiden esiintyvyys oli vuonna 2022 verrattain korkea: 31 prosenttia Suomeen muuttaneesta ja 26 prosenttia Suomen koko 20–29-vuotiaasta väestöstä oli psyykkisesti kuormittuneita (Castaneda 2023). Eroja esiintyi kuitenkin tarkasteltaessa intersektionaalisesti sukupuolia ja syntymämaita sekä psyykkisen kuormittuneisuuden eri ulottuvuuksia (Kuvio 13). Esimerkiksi mielialansa vähintään jonkin aikaa matalaksi viimeksi kuluneen kuukauden aikana oli kokenut huomattavasti useampi Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista kuin koko samanikäisestä väestöstä (45 % ja 32 %), sekä miehissä (47 % ja 32 %) että naisissa (43 % ja 33 %). Esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista miehistä peräti 65 prosenttia oli kokenut mielialansa matalaksi siinä missä Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista vain 26 prosenttia. Vähintään jonkin aikaa viimeksi kuluneen kuukauden aikana itsensä hermostuneeksi kokeneita oli Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa miehissä 53 prosenttia, mikä oli enemmän kuin koko väestön miehissä (43 %). Venäjältä Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista naisista peräti 70 prosenttia oli kokenut itsensä hermostuneeksi, mikä oli useammin kuin koko väestön naisista (56 %). Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista hermostuneisuutta koki sen sijaan vain 36 prosenttia. Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista itsensä suurimman osan aikaa onnelliseksi kokevia oli 43 prosenttia ja koko väestön samanikäisistä 44 prosenttia. Venäjältä Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista naisista ja Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista miehistä kuitenkin vain 30 prosenttia koki itsensä onnelliseksi, kun taas Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista peräti 65 prosenttia koki itsensä onnelliseksi. Viimeksi kuluneen vuoden aikana esiintyneiden itsemurha-ajatusten esiintyvyys ei eronnut Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden välillä: osuus oli 16 prosenttia Suomeen muuttaneista ja 19 prosenttia koko väestöstä (Kuvio 14). Kuitenkin Venäjältä Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista naisista peräti 32 prosentilla ja Virosta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista 33 prosentilla oli ollut itsemurha-ajatuksia. Nämä osuudet ovat hälyttävän suuria.

Kuvio 13. Psyykkistä kuormittuneisuutta kokevien osuus syntyperittäin ja sukupuolittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

Kuvio 14. Itsemurha-ajatuksia viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneiden osuus syntyperittäin ja sukupuolittain 20–29-vuotiaiden väestössä. Lähde: MoniSuomi- ja TerveSuomi-tutkimus 2022, THL

Aineistonkuvaus: Kansallinen tutkimus ulkomailla syntyneiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista (MoniSuomi)

MoniSuomi-tutkimus on toistaiseksi otoskooltaan laajin Suomessa toteutettu ulkomaistaustaisen väestön terveys- ja hyvinvointitutkimus. Se on THL:n vuosina 2022–2023 toteuttama kysely- ja puhelinhaastattelututkimus Suomessa asuvan aikuisen ulkomailla syntyneen väestön terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelujen käytöstä. Vastaaajia oli 7 838 ja tutkimuksen tuloksista on saatavilla 20–29-vuotiaiden ikäryhmätiedot.

Kansallinen syntymäkohortti 1997-tutkimus toi puolestaan kiinnostavasti esiin, että niille lapsille, joiden vanhemmista toinen oli syntynyt ulkomailla, oli asetettu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriön diagnoosi erikoissairaanhoidossa useammin (24 %) kuin niille lapsille, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa (20 %) tai ulkomailla (16 %; Kääriälä ym. 2020). Masennusdiagnoosi oli asetettu viidelle prosentille lapsista, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, yhdeksälle prosentilla lapsista, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet Suomessa, ja 12 prosentille lapsista, joiden toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla ja toinen Suomessa. Tämä syntyperäryhmien välinen asetelma havaittiin kaikissa tarkastelluissa taustamaaryhmissä. Samankaltainen syntyperäryhmien välinen tilanne havaittiin myös psykelääkkeiden käytön osalta. Nämä syntyperän mukaiset erot ovat kiinnostavia ja nostavat erityiseen huomioon ne lapset ja nuoret, joiden perheissä toinen vanhempi on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla. Näissä tuloksissa on kuitenkin tärkeää muistaa, että tässä tutkimuksessa kohortin tarkastelu perustuu rekisteritiedoissa olemassa olevaan palvelujen käyttöön, jolloin palvelujen ulkopuolella olevat jäävät tämän tarkastelun ulkopuolelle palvelujen mahdollisesta tarpeesta riippumatta. Lisäksi tuloksissa on tärkeää muistaa, että ne kertovat erikoissairaanhoitotasosten palvelujen käytöstä, eivät välttämättä kaikista palveluista, niitä tarvitsevista ja kenties niiden ulkopuolella olevista.

Myös Suomen turvapaikanhakijalapsilla ja -nuorilla esiintyy runsaasti mielenterveysoireita (Castaneda ym. 2019b). Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan 18–29-vuotiaista turvapaikanhakijoista 44 prosentilla oli merkittäviä masennus- tai ahdistuneisuusoireita, 37 prosentilla vaikeuksia nukahdtaa tai unen katkonaisuutta, ja yhdeksällä prosentilla vähintään jonkin verran ajatuksia elämän lopettamisesta. Myös nuoremmilla turvapaikanhakijoilla erilaiset psykososiaaliset ongelmat olivat yleisiä: 13–17-vuotiaista tunne-elämän oireita oli 43 prosentilla ja käytösoireita 24 prosentilla. 7–12-vuotiaista tunne-elämän oireita oli 40 prosentilla ja käytösoireita 26 prosentilla. 2–6-vuotiaista tunne-elämän oireita oli 21 prosentilla ja käytösoireita 49 prosentilla. He kokevat myös erilaisia pelkoja hieman useammin kuin mitä Suomessa samanikäisillä yleensä todetaan: pelkoja vähintään joskus oli 7–17-vuotiaista turvapaikanhakijoista noin viidenneksellä ja 2–6-vuotiaista 13 prosentilla (Hakulinen ym. 2019). Toisaalta turvapaikanhakijanuorilla on myös terveyttä ja hyvinvointia suojaavia tekijöitä, esimerkiksi 85 prosenttia 18–29-vuotiaista turvapaikanhakijoista ei käytä alkoholia lainkaan tai enintään kerran kuukaudessa (Kataja ym. 2019).

Myös nuorilla romaneilla, erityisesti naisilla, mielenterveysoireet ovat yleisiä (Castaneda ym. 2018b). Romanian hyvinvointitutkimuksen mukaan 18–29-vuotiaista naisista peräti 44 prosentilla oli merkittäviä ahdistuneisuusoireita, miehistä 20 prosentilla. Mielenterveyspalveluita tarvinneita oli 12 prosenttia

miehistä ja 26 prosenttia naisista (Kuusio ym. 2018b). Myös päivittäin tupakointien osuus romaninuorilla on varsin korkea, noin 65 prosenttia sekä miehistä että naisista (Ruokolainen ym. 2018). Alkoholin käyttö on sen sijaan erityisen sukupuolittunutta: liikakäyttöä oli miehistä 52 prosentilla ja naisista vain 14 prosentilla (Mäkelä ym. 2018). Myös Suomen Romaniyhdistyksen teettämässä kyselyssä nuorten romanien huolenaiheina näyttäytyvät esimerkiksi mielenterveysongelmat, päihteet, väkivalta ja rikollisuus (Choi & Elenius 2024).

MoniSuomi-tutkimuksessa elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa yhtä paljon kuin koko Suomen samanikäisessä väestössä: noin kolme neljästä molemmista ryhmistä arvioi elämänlaatunsa hyväksi (Castaneda 2023). Terveyteensä tyytyväisiä oli 72 prosenttia kummassakin ryhmässä. Ihmissuhteisiinsa tyytyväisiä oli 70 prosenttia Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista ja 74 prosenttia koko väestön samanikäisistä nuorista. Itseensä tyytyväisiä oli 68 prosenttia Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista ja 65 prosenttia koko väestön samanikäisistä nuorista. Toiset elämänlaadun ulottuvuudet sen sijaan erosivat ryhmien välillä: Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa oli huomattavasti koko samanikäistä väestöä vähemmän rahan riittävyttä tarpeisiinsa nähden kokevia (42 % ja 58 %), sekä nuorissa naisissa (48 % ja 57 %) että erityisesti miehistä (36 % ja 59 %). Esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista miehistä vain 24 prosenttia koki rahan riittävyttä tarpeisiinsa nähden. Asuinalueeseensa tyytyväisiä oli Suomeen muuttaneissa 20–29-vuotiaissa hieman vähemmän kuin Suomen koko samanikäisessä väestössä (76 % ja 82 %), erityisesti naisissa (78 % ja 86 %).

Tulokset elämänlaadusta olivat samansuuntaisia myös nuorten romanien keskuudessa (Martelin ym. 2018c). Romanien hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista oman elämänlaatunsa hyväksi tai erittäin hyväksi raportoi 70 prosenttia miehistä ja 80 prosenttia naisista, mutta erityisesti taloudellisen toimeentulon haasteet verottavat heidän kokonaiselämänlaatuun: rahan riittävyttä tarpeisiinsa nähden raportoi 42 prosenttia miehistä ja 38 prosenttia naisista. Terveyteensä tyytyväisiä oli 71 prosenttia miehistä ja 69 prosenttia naisista, itseensä tyytyväisiä oli 81 prosenttia miehistä ja 61 prosenttia naisista, ihmissuhteisiinsa tyytyväisiä oli 74 prosenttia miehistä ja 71 prosenttia naisista, ja asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisiä oli 65 prosenttia miehistä ja 69 prosenttia naisista. Saman tutkimuksen mukaan Suomen 18–29-vuotiaista romaneista omistusasunnossa asui vain kolme prosenttia miehistä ja kaksi prosenttia naisista, ja ahtaasti asuvia oli runsaasti, peräti 23 prosenttia miehistä ja 19 prosenttia naisista (Martelin ym. 2018b).

Muun terveyden ja hyvinvoinnin osalta voidaan havaita monenlaisia eroja eri väestöryhmien välillä, terveyden osa-alueesta, väestöryhmästä ja ikäryhmästä riippuen. Esimerkiksi Kansallinen syntymäkohortti 1997 -aineistossa lasten ja nuorten kuolleisuus ei riippunut syntyperästä (Kääriälä ym. 2020). Saman aineiston mukaan raskaudenkeskeytykset olivat harvinaisimpia niillä tytöillä, joiden molemmat vanhemmat olivat ulkomailla syntyneitä (0,4 %), yleisimpiä niillä tytöillä, joiden vanhemmista toinen oli ulkomailla syntynyt (2 %), ja siltä väliltä niillä tytöillä, joiden molemmat vanhemmat olivat Suomessa syntyneitä (1 %).

Kokemus omasta terveydentilasta ei eronnut MoniSuomi-tutkimuksessa merkittävästi Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden välillä: 21 prosenttia Suomeen muuttaneista ja 26 prosenttia Suomen koko 20–29-vuotiaasta väestöstä arvioi terveydentilansa vain keskitasoiseksi tai sitä heikommaksi (Skogberg 2023). Jokin pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma oli puolestaan huomattavasti harvemmallalla Suomeen muuttaneella 20–29-vuotiaalla kuin koko Suomen samanikäisessä väestössä: Suomeen muuttaneista 20 prosenttia raportoi jonkin pitkäaikaisairauden tai terveysongelman siinä missä 33 prosenttia koko väestössä, ja esimerkiksi Afrikasta Suomeen muuttaneista vain yhdeksän prosenttia. Tulokset toimintarajoitteista olivat samansuuntaisia: toimintarajoitteita jonkin terveysongelman vuoksi raportoi vain 15 prosenttia Suomeen muuttaneista 20–29-vuotiaista siinä missä 25 prosenttia Suomen koko samanikäisestä väestöstä.

Myös moniin elintapoihin ja niihin liittyviin terveydellisiin seurauksiin liittyy väestöryhmittäisiä eroja. Esimerkiksi lihavuus on yksi suurimmista kansanterveyteen liittyvistä haasteista Suomessa, joka lisää sairastumisen riskiä sekä aiheuttaa merkittäviä haittoja työ- ja toimintakyvyssä. Esimerkiksi Romanian hyvinvointitutkimuksen mukaan nuorten romanien lihavuus on vielä yleisempää kuin Suomen koko väestössä: Suomen 18–29-vuotiaista romaneista lihavia oli peräti 52 prosenttia miehistä ja 51 prosenttia naisista (Männistö ym. 2018). Tämän heijastuminen toimintakykyyn näyttäytyy esimerkiksi siten, että lyhyen, noin 100 metrin matkan juoksemisesta vaikeuksitta suoriutuvien osuus miehistä oli 72 prosenttia ja naisissa vain 55 prosenttia (Koskinen ym. 2018a). Täysin työkykyisinä itseään pitävien osuus oli 83 prosenttia miehistä ja vain 70 prosenttia naisista (Koskinen ym. 2018b).

Toimenpidesuosituksia

- Etnisille vähemmistöille kasaantuvien monenlaisten terveyden ja hyvinvoinnin haasteiden vuoksi etnisyyden mukaisia terveyden ja hyvinvoinnin eroja ja eriarvoisuuksia tulee tietoisesti kaventaa monitasoisesti ja -sektorisesti.
- Erilaisia terveyttä ja hyvinvointia tukevia palveluja ja palvelupolkuja tulee kehittää inklusiivisemmiksi erilaisille ihmisille Suomen väestössä, kulttuurista moninaisuutta ja sen erityispiirteitä huomioiviksi ja syrjimättömiksi, jotta terveyteen ja hyvinvointiin liittyvä etninen yhdenvertaisuus toteutuisi nykyistä paremmin.
- Ulkomaalaistaustaisten poikien tilanne kasaantuvine terveyden ja hyvinvoinnin haasteineen sekä vaikeuksine palvelujen saamisessa tarvitsee erityistä huomiota. Myös esimerkiksi sotaa paenneet ja turvapaikkaa hakeneet lapset ja nuoret tarvitsevat terveytensä ja elinolojensa haasteiden vuoksi erityistä huomiota.
- Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tietoja lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta on mahdollista lisätä useista kansallisista tietolähteistä. Ympäristönäkökulmasta tietoa Suomessa on vielä varsin vähän ja sitä olisi syytä lisätä.

3 Lopuksi

Tämä selvitys alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta täydentää monilta osin Perusoikeusseuranta.fi-sivuston tilannekuvaa lasten ja nuorten etnisestä yhdenvertaisuudesta ja eriarvoisuuksista tämän päivän Suomessa. Selvityksen luku 2 tarjoaa katsauksen lasten ja nuorten elämän eri osa-alueisiin toimenpidesuosituksineen, ja osoittaa monenlaisia Suomessa vallitsevia syntyperään tai etnisyyteen liittyviä väestöryhmien välisiä eroja ja eriarvoisuuksia esimerkiksi koulutuksessa ja työelämässä, terveydessä ja hyvinvoinnissa, osallisuudessa, perhe-elämässä ja henkilökohtaisen vapauden toteutumisessa. Näihin tarvitaan tietoista puuttumista, jotta etninen yhdenvertaisuus ja sitä kautta koko yhteiskunnan koheesio ja Suomen kokonaishyvinvointi ja -turvallisuus kasvaisi. Näihin tarpeisiin vastaamiseksi ja eriarvoisuuksien kaventamiseksi Suomessa on ajankohtaisesti käynnissä useita toimenpideohjelmaa, kuten Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa (Valtioneuvosto 2024) ja Suomen Romanipoliittinen ohjelma 2023–2030 (Stenroos 2023), joiden mukaisia sisältöjä on tärkeää monisektorisesti toteuttaa.

Tietopohjaa joistain väestöryhmistä Suomessa karttuu jo kiitettävästi, esimerkiksi ulkomaista syntyperää olevien nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista, minkä systemaattista tietotuotantoa on tarpeen jatkaa ja sitä edelleen kehittää esimerkiksi paremmin ajassa tapahtuvia muutoksia tunnistavaksi ja eri etnisiä väestöryhmiä huomioivaksi. Joistain väestöryhmistä luotettavaa tietoa on saatavilla sen sijaan huomattavasti pistemäisemmin, esimerkiksi Suomen romaniväestöstä tai turvapaikanhakijoista. Näitä eurooppalaisellakin tasolla poikkeuksellisen ansiokkaasti tehtyjä tiedonkeruita olisi tarpeen toistaa, kehittää ja systematisoida, sillä muutoin tietoperustaiset toimenpiteet voivat pohjautua vanhentuneeseen tietoon eikä tilanteen kehitystä ole mahdollista seurata. Joistain väestöryhmistä puolestaan Suomessa tietoa ei vielä käytännössä ole, kuten Suomen saamelaislapsista ja -nuorista. Tällaisen tiedon tuottamiseen olisi tärkeää käyttää tietoisesti voimavaroja, ja tehdä se tuoreesti valmistuneita saamentutkimuksen eettisiä ohjeita (Heikkilä ym. 2024) ja alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

Kaikkiaan sekä tietotuotantoa ylipäänsä että esimerkiksi Perusoikeusseuranta.fi-sivuston perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tietosisältöjä on tärkeää kehittää sellaisiksi, että myös väestömme kulttuurinen moninaisuus on huomioitu. Koska Suomen väestö on luonteeltaan kulttuurisesti moninainen, ja moninaistuu kokoajan

lisää, olisi jokaisen tulevaisuuden tutkimuksen ja tietotuotannon jo suunnittelu-
vaiheessa mietittävä, miten tämä ihmisen keskeinen taustatekijä otetaan huo-
mioon muiden keskeisten sosiodemografisten tekijöiden tavoin, kuten sukupuolen,
iän ja koulutuksen. Lisäksi lapsen tai nuoren kuuluminen samanaikaisesti useaan
eri vähemmistöön on tärkeää huomioida, sillä moninkertainen vähemmistöasema
todennäköisesti vaikeuttaa heidän elämäntilanteitaan. Myös esimerkiksi syrjin-
nän ja hyvien väestösuhteiden tutkiminen osana erilaisia tutkimus- ja tiedonkeruu-
asetelmia olisi järkevää tapahtua nykyistä systemaattisemmin. Tietopohjaa ja
tietopohjaista kehittämistyötä ja päätöksentekoa tarvitaan väestössämme vallitse-
vien eriarvoisuuksien kaventamiseksi ja etnisen yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi.

Lähteet

- Anis M, Malin M. 2023. Ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret lastensuojelun sijaishuollossa: sijoitusten määrän, perusteen ja sijoituspaikan tarkastelu vuosina 1991–2015. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 31:4–23
- Castaneda A, Erhola K, Kuusio H, Weiste-Paakkanen A, Lämsä R. 2018a. Syrjintä ja turvallisuus. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). *Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosin perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018*
- Castaneda A, Erhola K, Lämsä R. 2018a. Henkinen hyvinvointi. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). *Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosin perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018*
- Castaneda AE, Snellman O, Garoff F, Klemettilä A, Lehti V, Qvarnström-Obrey A-C, Kankaanpää S, Oroza V, Halla T. 2019a. Järkyttävät tapahtumat ennen Suomeen tuloa. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019*
- Castaneda AE, Snellman O, Garoff F, Klemettilä A, Lehti V, Qvarnström-Obrey A-C, Kankaanpää S, Oroza V, Halla T. 2019b. Psykkiset oireet. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019*
- Castaneda A. 2023a. Psykkiset oireet. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. *MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset*
- Castaneda A. 2023b. Elämänlaatu. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. *MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset*

- Castaneda A, Kuusio H. 2023. Syrjintäkokemukset. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Castaneda A, Kuusio H, Eid M. 2023. Syrjintäperusteet. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Choi Y-H, Elenius K. 2024. Romaninuorten koulutus ja työllisyys. Raportti Ternengo butti -hankkeessa vuonna 2024 tehdystä kyselystä. Suomen Romaniyhdistys ry:n julkaisuja, 2024
- Doupi P, Garoff G, Korpilahti U, Carlsson L, Skogberg N. 2019. Tapaturmien ja väkivallan aiheuttamat vammat. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019
- Eid M, Castaneda A. 2023. Ulkomaalaistaustaisen nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, 73/2023
- Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Helve O, Mustonen K-L, Koponen P. 2019. Kasvun ja kehityksen poikkeamat sekä oireet. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019
- Heikkilä L. 2024. Saamelaiset sote-palvelujen asiakkaina: Katsaus saamelaisten sosiaali- ja terveystalvija koskevaan tutkimukseen Suomessa. Valtioneuvoston julkaisuja, 12/2024
- Heikkilä L, Kuokkanen R, Lehtola V-P, Magga P, Magga S-M, Näkkäläjärvi J, Valkonen S, Virtanen PK. 2024. Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet Suomessa. Oulun yliopiston julkaisuja, 2024
- Helenius J, Kivimäki H, Hietanen-Peltola M. 2022. Perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaiden kokemuksia kouluarjesta. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Työpaperi 54/2022
- Kataja K, Skogberg N, Partanen A. 2019. Alkoholi ja muut päihteet. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019
- Kettunen H, Korpilahti U. 2023. Turvallisuuden kokeminen. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset

- Keskinen S, Atabong A, Himanen M, Kivijärvi A, Osazee U, Pöyhölä N, Rousku V. 2018. Pysäytetyt: etninen profilointi Suomessa. Helsingin yliopiston julkaisuja, 2018
- Koskinen S, Sainio P, Stenholm S, Vaara M, Valkeinen H. 2018a. Fyysinen toimintakyky. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Koskinen S, Sainio P, Kuusio H. 2018b. Työkyky. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Kulmanen K. 2018. "Nuori romani, luotatko poliisiin?" Suomen romaninuorten kokemuksia kohtaamisesta poliisin kanssa. Suomen Romaniyhdistys ry:n julkaisuja, 2018
- Kuusio H, Martelin M, Weiste-Paakkanen A. 2018a. Osallistuminen, auttaminen ja luottamus. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Kuusio H, Lämsä R, Weiste-Paakkanen A, Koponen P. 2018b. Terveyspalvelut. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Kuusio H, Sipinen J. 2023. Luottamus. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Kääriälä A, Keski-Säntti M, Aaltonen M, Haikkola L, Huotari T, Ilmakunnas I, Juutinen Kiilakoski T, Merikukka M, Pekkarinen E, Rask S, Ristikari T, Salo J, Gissler M. 2020. Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2020
- Leeman L, Isola A-M, Kuusio H. 2023. Osallisuus. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Majlander S, Vihtari J, Kekkonen M, Sankalahti K, Turu P, Rautiainen S. 2023. Lasten ja nuorten palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus. Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 14 raportti, 2023

- Martelin T, Kuusio H, Weiste-Paakkanen A. 2018a. Koulutus, työllisyys ja toimeentulo. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Martelin T, Kuusio H, Weiste-Paakkanen A, Lämsä R. 2018a. Elämänlaatu. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Martelin T, Kauppinen T, Weiste-Paakkanen A. 2018b. Asuminen. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Martelin T, Weiste-Paakkanen A, Kuusio H. 2018c. Lapsuuden elinolot. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Matikka A, Castaneda A, Ervasti E. 2024. Ulkomaalaistaustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2019–2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Tutkimuksesta tiiviisti 27/2024
- Mielityinen L, Hautamäki S, Hakala V, Fagerlund M, Ellonen N. 2023. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 5/2023
- Mäkelä P, Koskinen S, Koponen P. 2018. Alkoholin käyttö. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). 2018. Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Männistö S, Koponen P, Ristiluoma N, Koskinen S. 2018. Ylipaino ja lihavuus. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Nykänen S, Kuusio H. Työllisyys ja osaaminen. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Opetushallitus. 2022. Suomen romanikielen elvytysohjelma toimenpidesuunnitelmana. Opetushallituksen julkaisuja, 2022
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 25/2021
- Parikka S, Kestilä L. 2023. Toimeentulon vaikeudet. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset

- Pelastakaa Lapset. 2021. Kuka haavoittuu verkossa? [verkkosivu].
2021. Saatavana: <https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/kuka-haavoittuu-verkossa-selvitys-2021/>
- Ruokolainen O, Karjalainen K, Raisamo S, Sandström P, Ollila H, Koskinen S, Koponen P. 2018. Tupakointi, päihteet ja riippuvuudet. Teoksessa: Weiste-Paakkanen A, Lämsä R, Kuusio H (toim). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 15/2018
- Salasuo M, Lehtonen K, Tarvainen K (toim). 2023. Nuoruuden pohjoisin ulottuvuus. Tutkimus Pohjois-Lapin seutukunnan ja saamelaiseen yhteisöön identifioituvien lasten ja nuorten vapaa-ajasta ja harrastamisesta. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 2023
- Skogberg N, Martelin T, Ahmed Haji Omar A, Koponen P. 2019. Koulutus ja aikaisempi työkokemus. Teoksessa: Skogberg N, Mustonen K-L, Koponen P, Tiittala P, Lilja E, Ahmed Haji Omar A, Snellman O, Castaneda AE (toim). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019
- Skogberg N. 2023. Koettu terveys ja pitkäaikaissairastavuus. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Stenroos M. 2023. Suomen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2023–2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 3/2023
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2023. Kouluterveyskysely 2023 [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/tilastot/kouluterveyskysely
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2025. Lasten pienituloisuusaste (Rek), 1998–2022. Koto-tietokanta [verkkosivu]. 2025. Saatavana: https://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kotoutumisenindikaattorit/Kotoutumisenindikaattorit__terv/08seurIInd_terv_pxt_11el.px/
- Valtioneuvosto. 2024. Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa. Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasmin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja, 40/2024
- Vehko T, Kyytsönen M. 2023. Digitaalisen asioinnin edellytykset. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä. MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset [verkkosivu]. 2023. Saatavana: thl.fi/monisuomi/tulokset
- Vuorenmaa M, Klemetti R, Paavilainen M, Tuovinen E, Viitanen E. 2025. Mitä esi-kouluikäisten lasten perheille kuuluu? FinLapset-tutkimuksen kyselytiedonkeruun perustulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Työpäpöri 3/2025
- Weckström E, Kekkonen K, Kekkonen O. 2023a. "Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriani". Saamelaislasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 3/2023

Weckström E, Kekkonen K, Kekkonen O. 2023b. "Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon". Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 3/2023

Zacheus T, Saarinen A. 2018. Lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen ja sen taustalla vaikuttavat syyt. Teoksessa: Hakanen T, Myllyniemi S, Salasuo M (toim). Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 2018

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN pdf: 978-952-383-829-1
ISSN pdf: 2490-0966